

Praktická produkcia hraného filmu z pohľadu producenta

Bc. Miroslav Kušnír

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miroslav KUŠNÍR**
Osobní číslo: **K09332**
Studijní program: **N 8209 Teorie a praxe audiovizuální tvorby**
Studijní obor: **Produkce**

Téma práce: **1. Teoretická část:
Praktická produkce hraného filmu z pohledu
producenta**

**2. Praktická část:
Hraný film "Vem to čert", produkce**

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 60 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh. Formální podoba 1 ks v pevné vazbě s popisem na hřbetu i horní desce spolu s CD-ROM. Dále 2 ks práce, které mohou být v kroužkové vazbě. Práci je třeba rovněž odeslat do knihovny UTB Zlín v elektronické podobě ve formátu pdf.

Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti.

2. Praktická část:

Předložte 3x soubor v kroužkové vazbě a 1x soubor na CD, který bude obsahovat: produkční úvahu o realizaci, technický scénář, rozpočet filmu, štábní listinu, natáčecí plán, denní dispozice, smlouvy, vyúčtování filmu, zpráva o realizaci, anotaci filmu, ohlasy na film v tisku a další dle dispozic vedoucího práce. Realizujte premiéru filmu ve Zlíně a doložte dokumentaci o realizaci premiéry. Dále předejte 3 ks DVD ve formátu DVD-video. Součástí celé práce budou vyplněné formuláře pro OSA, NFA, Prohlášení autora diplomové práce, podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/umělecké dílo**

Seznam odborné literatury:

-Jaromír Kallista – Filmová produkce – podklady a konzultace: PhDr. Ivan Klimeš, Zdena Deitchová, prof. ing. Jan Šuster, Mgr. Jiří Beránek, materiály Asociace producentů v audiovizí.

-Peter Drobka – Produkcia hraných filmov – PETER, Drobka. Produkcia hraných filmov. [s.l.] : Petrus, 2004. 184 s. ISBN 80-88939-76-3.

-Otto Levinský a Antonín Stránský – Film a filmová technika – LEVINSKÝ, Otto; STRÁNSKÝ, Antonín. Film a filmová technika : oborová encyklopedie. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1974. 353 s.

-Roberta Marie Munroe – How not to make a short movie

-James Monaco – Jak číst film MONACO, James, et al. Jak číst film : svět filmů, médií a multimédií : umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie. 1. vyd. Praha : Albatros, 2004. 735 s. ISBN 80-00-01410-6.

Vedoucí teoretické části:

Mgr. Marián Urban

Ústav animace a audiovize

Vedoucí praktické části:

Ing. Eva Šviráková, Ph.D.

Ústav animace a audiovize

Datum zadání diplomové práce:

31. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

16. května 2011

Ve Zlíně dne 31. ledna 2011

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.

děkanka

Ing. Eva Šviráková, Ph.D.

ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo –diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracoval samostatně a že jsem použitou literaturu citoval.

Ve Zlíně 15.2.2011

MIROSLAV KUŠNÍR
.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihledne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práca sa zaoberá aspektmi filmovej produkcie od jej vzniku. Hovorí o tom, čo produkcia audiovizuálneho diela zahŕňa v praxi a porovnáva ju s produkciou v školskom prostredí z pohľadu študenta – nováčika v danej oblasti.

Kľúčová slova: produkcia, filmová produkcia, praktická produkcia, hraný film, filmový producent, vedúci výroby, produkčný, študentská produkcia, praktická produkcia, produkcia v praxi, komerčná produkcia

РЕЗЮМЕ

Настоящая работа посвящается практическим аспектам производства фильма с момента ее создания. Включает производства аудиовизуальных произведений влечет за собой на практике с точки зрения производителей и сравнивает его с производства в школьной среде с точки зрения ученика - новичок в этой области.

Ключевые слова: производство, производство фильмов, практические производства, драма, режиссер, исполнительный продюсер, производство, студенческие производства, практическое производство, производство в практике промышленного производства.

Týmto sa chcem poďakovať všetkým, ktorí mi pri štúdiu a vypracovávaní všetkých častí diplomovej práce pomáhali. Pánu Mariánovi Urbanovi, za vzácne rady a vedenie diplomovej práce, pani Eve Švirákovéj a pánu Alešovi Hudskému za vedenie nielen pri praktickej časti diplomovej práce, ale aj počas celého štúdia na škole. Tak isto sa chcem poďakovať študentom audiovízie, ktorí sa zapojili do ankety a tým mi pomohli vytvoriť zaujímavý prieskum.

Ďalej by som sa chcel poďakovať svojim rodičom, za podporu nielen finančnú, ale aj morálnu a duchovnú. Chcem sa poďakovať svojej priateľke Veronike, ktorá ma motivovala pri písaní tejto práce.

Moja najväčšia vďaka patrí trojjedinému Bohu, vďaka ktorému som tým, kým som.

Motto: Ak pochopíme, v čom sa iní od nás líšia, zistíme, kde ubrať a kde pridať. Pokiaľ k tomu ešte pridáme úprimné presvedčenie, že aj druhý má právo byť originálny, naše pôsobenie bude nielen správne, ale aj vierohodné.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická, ktorú som nahral do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	11
1 VZNIK A VÝVOJ FILMOVEJ PRODUKCIE	12
1.1 VZNIK PRODUKČNÝCH SPOLOČNOSTÍ.....	14
1.2 ROZDIELY USA VERZUS EURÓPA.....	15
1.3 ZMENY V DRUHEJ POLOVICI 20. STOROČIA	16
1.4 POLITIKA VO FILME.....	17
1.5 HERCI VO FILMOCH.....	18
1.6 PRÍCHOD ZVUKU.....	19
2 ZLOŽKY A POSTUPY	21
2.1 PROFESIE FILMOVÉHO ŠTÁBU.....	21
2.2 FINANCOVANIE FILMU	27
2.3 POSTUPY VO VÝROBE FILMU.....	28
2.3.1 Príprava producenta.....	29
2.3.2 Príprava výroby filmu.....	30
2.3.3 Realizácia nakrúcania.....	33
2.3.4 Záverečné práce.....	33
2.4 PROPAGÁCIA DIELA	35
II PRAKTICKÁ ČASŤ	37
3 PRIESKUM O PRODUKCII NA ATELIÉRI AUDIOVÍZIE A ANIMÁCIE	38
3.1 VLASTNÁ ANALÝZA MOŽNÝCH CHÝB PRI PRODUKCII A ICH PRÍČIN	38
3.1.1 Zanedbaná príprava pred výrobou.....	39
3.1.2 Nesprávny výber tímu.....	39
3.1.3 Strata nadšenia.....	40
3.1.4 Časový manažment	40
3.2 PRIESKUM – HĽBKOVÉ ROZHOVORY SO ŠTUDENTMI ATELIÉRU	41
3.3 VÝSLEDKY PRIESKUMU	42
3.3.1 Nedostatočná príprava na realizáciu projektu	43
3.3.2 Komunikácia	44
3.3.3 Zodpovednosť a lojalita	45
3.3.4 Nadchnutie pre daný projekt	46
3.3.5 Nedostatky zo strany inštitúcie.....	46
III PROJEKTOVÁ ČASŤ	48
4 VYHODNOTENIE PRIESKUMU	49
4.1 NÁVRH RIEŠENIA PLYNÚCI Z VÝSKUMU A POTVRDENIE PREDPOKLADOV	49
4.1.1 Venovať patričný čas prípravám	49

4.1.2	Komunikácia	50
4.1.3	Zodpovednosť za plnenie termínov.....	51
4.1.4	Návrh na zmeny vo výučbe produkcie	52
4.1.5	Zamestnanec univerzity ako strecha produkcie.....	53
4.1.6	Špecializácia produkčných.....	54
4.2	ČASOVÝ A STRESOVÝ MANAŽMENT	55
4.3	MOTIVÁCIA	58
4.3.1	Základné pravdy o motivácii.....	59
5	VLASTNÁ PRODUKČNÁ ČINNOSŤ POČAS PÔSOBNIA NA UNIVERZITE.....	62
5.1	PROJEKTY, NA KTORÝCH SOM PRACOVAL AKO VEDÚCI VÝROBY	62
5.1.1	Študentský film „Kočky“ a jeho premiéra.....	62
5.1.2	Študentský film „Mlýn“	64
5.1.3	Projekt Azrael a Jack a jeho pilot.....	65
5.2	INÉ AKTIVITY	66
5.3	ZDROJE FINANCOVANIA.....	67
5.4	ADMINISTRATÍVA	68
5.5	TECHNICKÉ ZABEZPEČENIE.....	68
5.6	KONTAKTY A DOBRÉ VZŤAHY	68
5.7	ZHRNUTIE.....	68
	ZÁVER	70
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	71
	ZOZNAM OBRÁZKOV	73

ÚVOD

Filmová produkcia je neodmysliteľná súčasť filmovej tvorby. Stretávame sa s ňou už od počiatkov filmu. Mnohí netušia, čo taká produkcia filmu zahŕňa a čo všetko musí producent zabezpečiť aby mohol film vzniknúť.

Vedúci výroby musí byť nielen organizačne zdatný, je potrebné aby sa zaujímal aj o umeleckú stránku diela. Keďže mu záleží na kvalite a výpovednej hodnote produktu, ktorý bude vyrábať a následne distribuovať.

Produkcia nezahŕňa len organizáciu nakrúcania a vecí s ním súvisiacich. Je o vzťahoch, obchodných schôdkach o riadení produkčnej spoločnosti a jej tvorby. Je to práca s ľuďmi, financiami, technikou, atď.

Producent by mal byť zdatný po všetkých stránkach. Mal by ovládať psychológiu, stavbárske práce, techniku, mal by byť umelcom či vynálezcom alebo mať pre každú funkciu človeka, na ktorého sa bude môcť spoľahnúť.

Už na začiatku dvadsiateho storočia vznikali mnohé produkčné spoločnosti, ktoré mali na starosti produkciu filmov od prvej myšlienky až po predaj poslednej kópie filmu.

Ani táto sféra sa nezaobišla bez tvrdej politiky a kapitalistického prístupu mnohých jednotlivcov alebo firiem. Počas posledných sto rokov mnohé z nich niekoľko krát zmenili svojho majiteľa, názov alebo politické postavenie. Niektoré zanikli, iné vznikali.

Počas histórie filmového priemyslu sa aj filmová produkcia vyvíjala rôznymi smermi až do svojej súčasnej podoby. Filmová produkcia je spojená s technickým pokrokom, so zmenami ľudského vnímania reality s dozrievaním spoločnosti, ale aj s kultúrnymi a geografickými pomermi.

V úvode práce sa budem venovať histórii svetovej filmovej produkcie a vplyvom vonkajších činiteľov (politika, vojny, ekonomika, a pod.) na jej vývoj. Domnievam sa, že vznik a vývoj produkcie na univerzite sa podobá vzniku filmovej produkcie pred vyše sto rokmi s tým rozdielom, že teraz už máme dané isté overené postupy.

Politické činitele veľkou mierou ovplyvnili produkciu prevažne v Európe. Podobne pri študentskej produkcii sú rôzne vonkajšie činitele, ktoré majú veľký vplyv na konečnú podobu filmov, či už pozitívny alebo negatívny.

V druhej polovici dvadsiateho storočia pripomínal filmový priemysel, z môjho pohľadu, skôr skazený obchod ako umenie. Preto je dôležité aby si už študenti uvedomili prečo sa uberajú práve cestou filmového tvorca a aké majú ciele.

Film má veľkú výpovednú hodnotu vďaka ktorej je schopný určovať životný štýl aj vďaka obľúbeným filmovým postavám alebo silným citovým scénam.

Ako každé odvetvie priemyslu, aj film bol zasiahnutý technickým pokrokom, ktorý priniesol mnohé zmeny. Medzi najcitelnejšie patril príchod zvuku alebo neskôr farebný filmový materiál, či trojdimenzionálne projekcie. Našli sa zástancovia, ale aj odporcovia pokroku. Ako u každého priemyslu, aj v prípade filmovej produkcie je pokrok cestou k novým poznatkom a možnostiam a to platí aj pre študentskú produkciu.

V práci hovorím o bodoch z histórie kinematografie, ktoré ma najviac zaujali. Je samozrejme mnoho ďalších aspektov, ktoré prispeli k vývoju filmu do dnešnej podoby, všetkým sa však pre nedostatok času a priestoru venovať nebudem.

V ďalšej časti rozvediem jednotlivé zložky filmového štábu a definujem ich kompetencie a povinnosti. Budem sa venovať aj postupom v tvorbe filmového produktu od príprav až po distribúciu. Pochopiteľne nie je možné porovnávať rozsah štábu pri stredo-európskej produkcii s výrobou filmov v Spojených štátoch, kde sú rozpočty ďaleko vyššie.

Považujem za dôležité venovať sa tejto téme, nakoľko som sa u študentov mladších ročníkov často stretával s mnohými nejasnosťami ohľadom funkcií v štábe.

V praktickej časti sa zameriam na produkciu v školskom prostredí medzi študentmi našej školy a na jej nedostatky a pomocou opýtaných navrhнем riešenia na ich odstránenie.

V závere práce sa zmienim o svojom pôsobení na univerzite a v krátkosti zhrniem moju vlastnú produkciu počas môjho dvojročného pôsobenia na škole.

Na základe poznatkov z literatúry a zo svojej vlastnej praxe bude, dúfam, zaujímavé zaoberať sa touto problematikou. Pevne verím, že moja práca bude prínosná a pomôže pri zvyšovaní kvality vzdelávania na našej škole.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 VZNIK A VÝVOJ FILMOVEJ PRODUKČIE

História filmovej produkcie je taká stará ako je film samotný. Jeho počiatok datujeme na koniec devätnásteho a začiatok dvadsiateho storočia. Pri jeho zrode stál Thomas Alva

Obrázok 1.: ukážka z filmu „Odchod z Lumierových Tovární“

Edison, ktorý sa vo svojom laboratóriu zamerával skôr na projekciu pre jednotlivca ako na masy. O pár rokov neskôr Bratia Lumierovi z Francúzska, ktorí svoj vynález, na rozdiel od Amerického vynálezcu Armaty, ktorý sa spojil s Edisonom, začali vyrábať a následne v roku 1895 používať pre širokú verejnosť. Bratia Lumierovi boli producenti v pozícii vynálezcu. [9, s. 230]

Za prvý film v dejinách je považovaný film Louisa a Augusta Lumierových „Odchod z Lumierových Tovární“ (obr.1), ktorým bratia zahájili pol hodinové premietanie koncom roku 1895. Sila filmovej ilúzie sa potvrdila tým, že v ten deň, pri premietaní filmu „Príjazd Vlaku do Stanice“ niektorí diváci vybehli z hľadiska v domnienke, že vlak sa rúti priamo na nich. O sedem rokov neskôr sa vo filme Georga Meliesa „Cesta na mesiac“ objavujú prvé filmové triky. [12, s. 25, 28]

Spočiatku boli filmy krátke len niekoľko minút a ich dej bol jednoduchý, publikum bolo stále udivené z pohybu na plátne. No toto obdobie netrvalo dlho a film nastúpil na cestu rýchleho rozvoja po stránke dramatickej aj technickej.

Ďalším významným filmom je „Pokropený Kropič“ (obr.2) je to prvý filmový gag, ktorý otvoril cestu nielen komédii, ale aj hranému filmu.

Obrázok 2.: z filmu „Pokropený kropič“

Prvú filmovú premiéru v histórii poctilo iba 35 návštevníkov. Bratia Lumierovi sa nebáli riskovať a majiteľovi kaviarne „Grand Café“ ponúkali odmenu dvadsať percent zo zisku, no ten dal prednosť ročnej zmluve s úhradou tridsať frankov denne bez ohľadu na návštevnosť. Toto rozhodnutie pravdepodobne oľutoval, keď po troch týždňoch vzrástli výnosy z 35 na 2500 frankov denne.

Ani sami Lumierovci nekládli svojmu vynálezu prílišnú dôležitosť a skôr ho považovali za dočasnú možnosť rýchleho zárobku. Neskôr boli zaskočení úspechom kinematogra-

fu (obr.3). Na druhej strane prezieravý Georges Melies, v tom čase ešte mladý riaditeľ divadla magických umení, bol predvídavejší a ponúkal otcovi vynálezcom za prístroj desaťtisíc frankov. [12, s. 26,27]

Okrem zábavných filmov vznikali aj dokumentárne záznamy z rôznych udalostí, ako napríklad korunovácia Mikuláša II. alebo pohreb kráľovnej Viktórie.

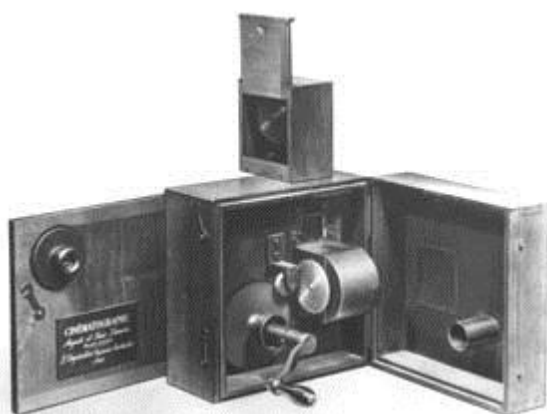
Istý kameraman Promio sa v jednu nedeľu rozhodol filmovať zavreté továrne z gondoly, ktorá sa plavila kanálom v Benátkach. Tak vznikla prvá jazda kamery. [12, s. 29]

Prvé nadšenie z ilúzie, ktorú ponúkal film opadlo a nastalo obdobie predpovedí o budúcnosti filmu. Niektorí tvrdili, že verejnosť nepochopí film a umelci si stále neboli istí, či sa môže film stať umením. Vtedy prišiel herec, iluzionista, režisér a riaditeľ divadla mágie George Melies, aby zachránil film v jeho prvej kríze.

Film sa stal novým umením. Melies ako prvý zaviedol do filmu réžiu. Zameral sa na špeciálne hrané scény. Divákov priťahovala dramatickosť, nie technické prevedenie, ako zo začiatku.

Bol tak isto autorom prvých trikových scén. Keď sa mu na chvíľu zasekol film v kamere si všimol, že niektoré veci môžu zo záberu jednoducho zmiznúť alebo sa v ňom objaviť. [12, s. 30]

Konkurencia rástla a to nielen v Amerike, ale aj v Európe. Hnacím motorom bola myšlienka na ohromný zisk, ktorý masy ľudí poskytovali. Čo viedlo k stále dokonalejším a kvalitnejším projekciám a filmovým záznamom.

Obrázok 3.: kinematograf

Necelých desať rokov po vynáleze kinematoskopu (Edison) a kinematografu (Lumierovci), vznikajú na oboch kontinentoch prvé nezávislé produkčné spoločnosti. Zamerané na vývoj nielen prístrojov pre jednotlivcov, ale hlavne projekčných zariadení pre celé sály. Takouto spoločnosťou bola „American Mutoscope and Biograph

Company“, založená Dicksonom¹ a spoločnosť „Vitagraph“ založená J. S. Blacktonom. [9, s. 231]

Charles Pathe, získal monopolné postavenie nielen vo Francúzsku, ale aj v Spojených štátoch, kde jeho produkcia presahovala celú americkú filmovú produkciu. Jeho firma sa zaoberala od výroby filmovej techniky cez produkciu až po distribúciu a premietanie. [9, s. 231]

Vznik filmu urobil z mnohých starých známych, veľkých nepriateľov a súperov. Edisonovi sa nepáčilo, že celý filmový reťazec nie je nikým kontrolovaný a tak podal mnoho žalôb, ktoré sa dotkli predovšetkým jeho starého známeho Armata, s ktorým v minulosti spolupracoval. Edison označil všetkých vlastníkov a výrobcov filmov za plagiátorov a s mnohými viedol súdne spory, mal na to k dispozícii detektívov a súkromnú políciu, pomocou ktorej aj fyzicky napádal konkurenciu. Takto Edison zohral v Amerike značnú brzdiacu úlohu v napredovaní filmovej produkcie.

V snahe vyhnúť sa ozbrojeným prepacom počas nakrúcania vznikol propagačný film novinára Jamesa Stuarta „*Strhnutie Španielskej Vlajky*“, nakrúcaný na streche mrakodrapu, kde nemal nikto prístup. [12, s. 33]

Tieto komplikácie viedli k vytvoreniu monopolného konzorcia, kde patrilo deväť najväčších produkčných spoločností.

Finančný úspech filmu „*Zrod národa*“ (1915), ktorý sa ako jeden z prvých celovečerných filmov stal trhákom, bol podnetom k ďalšiemu napredovaniu vývoja filmovej produkcie. Náklady na jeho výrobu činili v tej dobe veľmi vysokú čiastku až 110 tisíc amerických dolárov, zarábky sa však vyšplhali na viac ako 20 miliónov dolárov.

1.1 Vznik produkčných spoločností

Americký filmový priemysel „vďaka“ prvej svetovej vojne značne prebehol európsku produkciu. V tomto období sa v USA roztrhlo vrece s produkčnými spoločnosťami, ktoré onedlho prerástli do fúzií. V tom období vznikali giganti ako Twentieth Century Fox

¹ V USA mala prvotné postavenie

(1912), ktorú založil distribútor a prevádzkovateľ kín William Fox, spoločnosť Metro-Goldwyn-Mayer vznikla spojením produkčných spoločností Metro Pictures Corporation a Goldwyn Pictures. Ďalším gigantom boli bratia Warneroví, ktorých spoločnosť s názvom Warner Brothers pohltila First National a Vitagraph. Spoločnosť RKO koncom 50. a začiatkom 60. rokov zanikla v prospech televíznej tvorby. Päťicu najproduktívnejších produkčných spoločností uzatvára Paramount, ktorá oficiálne vznikla v roku 1927 a 1935 bola premenovaná na Paramount Pictures. Táto slávna päťka bola monopolom, ktorému patrilo viac ako 90% svetovej filmovej produkcie a nie nadarmo bola nazývaná „The Big Five Studios“. [16]

Obrázok 4.: štvorica zľava: Fairbanks, Pickford, Chaplin a Griffith.

Spoločnosť United Artists bola založená osobnosťami strieborného plátna ako Charlie Chaplin, Mary Pickfordová, Douglas Fairbanks a David W. Griffith (obr.4). Ich cieľom bolo tvoriť filmy nezávisle na politických tlakoch a s minimálnymi rozpočtami. Neskôr sa pripojila ku spoločnosti MGM. [9, s. 237, 245]

V oblasti animovaného filmu od začiatku dominovala spoločnosť Disney, ktorá sa vďaka svojej špecializácii radila k najúspešnejším. Patrili pod ňu značky ako Touchstone Pictures alebo Hollywood Pictures. [9, s. 240]

1.2 Rozdiely USA verzus Európa

Americké produkcie sa rozvíjali, zatiaľ čo niektoré európske boli obmedzované alebo úplne zlikvidované režimom, prvou alebo druhou svetovou vojnou. To malo za následok odliv kvalitných tvorcov a hviezd do zahraničia a úpadok európskej kinematografie.

Avšak svetový vojenský konflikt pôsobil na niektoré lokálne kinematografie priaznivo tým, že zamedzil prísunu amerických filmov do Európy alebo samotný režim podporoval tvorbu, síce vo svoj prospech, ale predsa. Patrilo sem Rusko, Švédsko a Nemecko, ktorého filmový priemysel bol pred rokom 1912 takmer bezvýznamný. [13, s. 66]

Začiatkom prvej svetovej vojny takmer zanikla francúzska kinematografia. Mnohí filmári boli poslaní na front. Spoločnosť Pathé sa musela preorientovať na výrobu zbraní a zo štúdií sa stali kasárne. Časom sa francúzska filmová výroba obnovila, no už nie v takom rozsahu ako pôvodne. K podobnému zníženiu výroby došlo v Taliansku a v Dánsku.

Na druhej strane oceánu sa filmu darilo viac. Prvá svetová vojna umožnila Spojeným štátom dostať sa v oblasti svetovej filmovej produkcie do vedenia. Neohrozila ju ani chrípková epidémia v roku 1918. Až do príchodu zvuku vo filme tvorila Amerika viac ako osemdesiat percent svetovej produkcie.

Veľký nárast a popularitu filmového priemyslu si všimli aj bankári, ktorí si uvedomili, že investícia do filmu je rentabilnejšia ako iné obvyklejšie investície. Takto banky získali silné slovo v ďalšom vývoji. Kontrolovaním kín a produkčných spoločností vznikla dodnes trvajúca izolácia amerického diváka od ostatnej svetovej produkcie². [12, s. 87]

Vstupom finančných magnátov do šoubiznisu sa utlmili ambície osobitého experimentovania. Do popredia sa dostal systém filmových hviezd, seriálov a presného „receptu na úspech“.

Hollywoodska produkcia prekvitala aj počas druhej svetovej vojny, najlepším bol rok 1946, kedy celkové tržby dosiahli 1,7 miliardy dolárov. Iba kde tu sa objavil náznak konkurencie z európskej strany. Režim však nebol najväčším nepriateľom európskeho filmu, bola to skôr neochota zo strany niektorých tvorcov pristupovať k filmovej tvorbe ako k biznisu a snaha klásť ho stále na akýsi pomyselný piedestál umenia. [2, s.24]

1.3 Zmeny v druhej polovici 20. storočia

V druhej polovici dvadsiateho storočia bol filmový priemysel plný škandálov, sporov, súdnych konaní, fúzií, predaja a nákupu produkčných spoločností, ktoré niekoľko krát zmenili majiteľa. Filmové spoločnosti sa začínajú spájať s rôznymi komerčnými firmami z takmer všetkých oblastí priemyslu (Sony, Matsushita, Microsoft...). Sila jednotlivcov má

² Do Spojených štátov sa európska produkcia dostáva len málo.

Obrázok 5.: Logo DreamWorks

niekedy prevahu, nad menami a tradíciou samotných produkčných spoločností, čo sa prejavilo odchodom Spielberga z Universal a založením DreamWorks SKG (obr.5).

V Spojených štátoch dlho fungovala prax pásovej výroby filmov. Niektorí režiséri mali na konte aj tridsať a viac filmov ročne, neboli to tvorcovia na voľnej nohe, ako ich poznáme dnes, boli zamestnancami produkčných spoločností, podobne ako scenáristi, kulisári, technici a všetky zložky výrobného procesu.

V 60. rokoch prestáva „pásová výroba“ a do popredia sa dostávajú jednotlivci, ktorí pracujú na základe osobných vzťahov so štúdiami alebo prostredníctvom agentov sprostredkovateľov. Tu začína veľký význam kontaktov a osobných skúseností. [9, s. 247, 248]

Okrem veľkých spoločností existovali aj malé, ktoré sa špecializovali skôr na takzvané „Béčkové“ filmy, no väčšina z nich zanikla. Našli sa však aj také, ktoré sa počas prvých desaťročí svojej existencie vyšplhali na úroveň veľkých produkcií. Príkladom je Columbia Pictures.

1.4 Politika vo filme

Filmový priemysel patril medzi najvýnosnejšie odvetvia. Zasahoval masy v takej miere ako dovtedy žiadne médium a preto sa stal politicky zaujímavým.

Veľký podiel na vývoji filmu mali svetové vojny. Filmy nakrútené v období druhej svetovej vojny protirečili politickým vzťahom počas vojny studenej. Vzťah Ameriky k Rusku sa zmenil od spojenca počas druhej svetovej vojny na nepriateľa počas vojny studenej. Táto zmena sa reflektovala aj do filmovej sféry a následne prechádzala do povedomia diváka. Aj v Európe sa postupne z úspešnej spojeneckej krajiny neobmedzených možností stala „zahnívajúca kapitalistická zem“.

Do Európy sa v období studenej vojny filmy z americkej produkcie takmer nedostávali. Preferovaná bola predovšetkým domáca produkcia zo zemí komunistického bloku. V západnej Európe boli podporované domáce produkcie.

Film mal často aj zjednocujúcu funkciu a to prevažne vo filmoch s vojnovou tematikou, ale tentokrát to bola vojna s neznámymi svetmi z vesmíru. Divák mal po zhliadnutí filmu pocit, že ľudia na Zemi si majú navzájom pomáhať a akékoľvek vojnové nepokoje v rámci planéty sú hlúpe. [2, s. 36]

1.5 Herci vo filmoch

Prvé hviezdy strieborného plátna boli divákovi neznáme³. Bol to zámer tvorcov, aby nevznikal kult osobností. Prvou nadpriemerne zarábajúcou herečkou bola Mary Pickfordová s platom až sto tisíc dolárov ročne. [12, s. 88]

Filmové hviezdy často udávali štýl, módu a kultúru. S nástupom televízie v polovici dvadsiateho storočia sa film ešte viac priblížil k bežným občanom. Dostal sa do ich intímneho života a diktoval, ako by sa mali správať a žiť - určoval kultúru národa.

Producenti si časom uvedomili, že ak vytvoria z hercov hviezdy, ktoré budú diváci milovať, budú ochotní za filmové predstavenie zaplatiť viac.

To sa stalo dôvodom prečo sa štúdiá snažili umelo vytvárať celebrity. To sa však nepodarilo vždy. Hviezdy tvoria samotní diváci. Niekedy len veľmi málo záležalo na tom, ako herec vyzeral, divák skôr uprednostňoval kvalitatívne vlastnosti postavy, jednoducho musel trafiť tú správnu nôtu, na ktorú diváci reagovali.

Fenomén celebrít sa postupom času mení. Svet šesťdesiatych rokov sa postupne zamerával na super hrdinu, ktorý zachraňuje svet a účel jeho poslania svätí všetky prostriedky. Hrdinovi je dovolené ničieť všetko okolo seba, len aby zachránil ostatných. V neskoršom

Obrázok 6.: Marilyn Monroe

³ Takzvané „Biograph Girl“ alebo „Vitagraph Girl“

období sa dávala prednosť tomu, ako hrdina vyzeral, aký mal sexepíl, jednoducho ako pôsobil na prvý pohľad, pred povahovými vlastnosťami hrdinu.

V dobe po rokoch šesťdesiatych sa dokonca divák stáva do pozície, kde nadržiava zápornej postave⁴. Bola to akási snaha o rebéliu, o študentskú revoltu.

Rozpory medzi bielymi občanmi a ľuďmi afrického pôvodu mali v druhej polovici dvadsiateho storočia na svedomí obsadzovanie černochoch do podradných rolí, kde predstavovali postavy černochoch samotných. Nedostávalo sa im rolí bez dôrazu na ich rasu.[9, s. 267]

Iný osud mali v Spojených štátoch Američania ázijského pôvodu. Tým boli najčastejšie prisudzované roly bojovníkov ovládajúcich bojové umenia, ktoré sa tešili mimoriadnym úspechom aj na starom kontinente.

Ďalšou, v minulosti často neuznávanou, skupinou boli ženy. Práve vďaka filmu dostal ženský portrét nádych inteligencie, nezávislosti, citlivosti a rovnocennosti. Domnievam sa, že aj filmový priemysel prispel k zrovnoprávneniu žien a mužov vo väčšine kultúrneho sveta. No okrem dôstojných rolí sa neskôr ženy objavovali v nudných sexuálnych scénach alebo v lacnom porne. Čo malo za následok zníženie ich dôstojnosti v očiach opačného pohlavia. [2, s. 39]

1.6 Príchod zvuku

Príchod zvuku do filmu priniesol novú éru. Všetka produkcia veľkých národných kinematografií prešla na zvuk od prvého zvukového filmu „Jazz Singer“ v roku 1927 do roku 1930. V Japonsku a Sovietskom Zväze to bolo o štyri roky neskôr.

S príchodom zvuku sa objavili ďalšie problémy a to s distribúciou filmov do neanglicky hovoriacich zemí. Preto boli prvé zvukové žánre - muzikály, zbavené dialógov. [12, s. 116]

V snahe pokračovať v distribúcii do celého sveta sa americkí tvorcovia dopustili veľkého a drahého omylu. Rozhodli sa nakrúcať špeciálne cudzojazyčné verzie filmov,

⁴ Napríklad vo filme „Bonie and Clyde“ - kladné postavy vykrádajú banky.

ktoré pôvodne nakrútili v angličtine v rovnakých dekoráciách, ale s inými hercami a režisérmi. Výsledky tohto experimentu boli tak katastrofálne, že sa od tejto praktiky rýchlo upustilo.

Ešte pred týmto omylom priniesol istý inžinier z Lvova kópiu filmu a navrhol zmeniť všetky repliky v anglickom jazyku a nahradiť ich rovnako dlhými replikami v inom jazyku. Tak sa zrodil dabing, ktorý dodnes pripravuje hercov o časť ich umeleckého výkonu. [12, s. 117]

2 ZLOŽKY A POSTUPY

Výroba audiovizuálneho diela je veľmi podobná inej výrobe. Pri produkcii filmu si musí producent položiť rovnaké otázky ako každý iný majiteľ firmy. Tak isto tu funguje trhový mechanizmus ako všade inde. Samozrejme ak ide producentovi o úspech a zisk. Neplatí to v prípade, že si chce niekto nakrútiť film len pre vlastné potešenie a nemá komerčné zámery.

Producent si musí najprv odpovedať na otázku, čo chce urobiť, aký produkt divák požaduje, za čo bude ochotný zaplatiť. Je to základ, od ktorého sa neskôr producent odráža. Keď už vie, čo a pre koho chce vyrobiť, musí si stanoviť spôsob, akým produkciu zrealizuje.

Úspech sa často odvíja od reklamy, obsadených hercov, hlavných profesií, mena producenta na trhu a podobne. Často je aj menej kvalitný film práve vďaka reklame alebo hereckému obsadeniu ziskový. Niekedy zas stačí, ak si distribúciu filmu vezme na starosť známa distribučná spoločnosť.

2.1 Profesie filmového štábu

Ako v každom výrobnom procese, aj vo filme figurujú jednotlivé zložky, ktoré majú na starosti čiastkové postupy pri realizácii. V tejto časti objasním funkciu jednotlivých profesií vo filmovom štábe.

Najdôležitejšou osobou v produkcii filmu je **producent** alebo výrobca audiovizuálneho diela. Ten je pri zrode myšlienky a zabezpečuje hlavné funkcie vo výrobnom procese. Vo väčšine prípadov sú to výrobné štúdiá, no nájdu sa aj jednotlivci. Producent spravuje všetky práva, ktoré sú potrebné na výrobu filmu.⁵ [8, s. 216]

Obrázok 7.: filmový štáb

⁵ Kупuje si práva na námět, herecké výkony, na prácu režisérova a ostatných zložiek štábu.

Producent si určuje **vedúceho výroby**, je to osoba, ktorá zodpovedá za celkový priebeh nakrúcania, ručí za dokončenie denných prác a je priamym spolupracovníkom režiséra filmu. Vedúci výroby ako aj **delegovaný producent**⁶ je priamym zástupcom producenta. V jeho záujme je maximálna umelecká kvalita filmu v harmónii s časovými a finančnými možnosťami produkcie. Zaisťuje výrobu jednotlivých etáp filmu po stránke organizačnej. Riadi aj externé zložky. Vedúci výroby vedie administratívu, pred nakrúcaním vytvára zložky, technické listy a počas realizácie projektu dozerá na dodržiavanie harmonogramu. Produkčný⁷ alebo jeho asistent spolupracuje na zostavovaní technického scenára, riadi kastingy, zostavuje rozpočty a plány, uzatvára zmluvy. Jeho úlohou je čo najefektívnejšie využiť prostriedky poskytnuté producentom a skĺbiť ich s predstavou režiséra. Po realizácii nakrúcania má na starosti dokončovacie práce od vyvolávania alebo sťahovania nakrútených materiálov až po dodanie finálnej verzie strihu. Zástupca vedúceho výroby⁸ má právo zastaviť nakrúcanie v prípade potreby. [8, s. 306]

Zástupca vedúceho produkcie pre lokácie sa nezúčastňuje samotného nakrúcania, ale je zodpovedný za prípravu miest pred nakrúcaním⁹.

V prípade potreby sa obsadzuje funkcia **pokladníka**, ktorý disponuje financiami pre potreby nakrúcania.[7, s. 89]

Za hospodárenie a ekonomické operácie zodpovedá **ekonóm**. Zodpovedá za dodržanie rozpočtu. V prípade, že sa niektorá položka rozpočtu prekročí, musí ekonóm určiť kde sa ušetrí, aby sa konečné náklady čo najpresnejšie rovnali počiatočnému rozpočtu. Ekonóm má, podobne ako v podniku, na starosti účtovníctvo. Na konci produkcie filmu likviduje – pripravuje vyúčtovanie. Do projektu sa zapája od začiatku realizácie až do posledných finančných záležitostí po dokončení filmu.

⁶ Producent, ktorý zastupuje koproducenta/ov.

⁷ Slangový názov pre vedúceho výroby.

⁸ Niekedy je aj produkčný v jednej osobe.

⁹ Zabezpečuje potrebné povolenia, zastavenie dopravy, elimináciu hluku a pod.

Riadiacou zložkou v tvorivom filmovom procese je **režisér**. Režisér má na starosti výsledný tvar filmového diela. Dáva dokopy všetky tvorivé zložky štábu (hercov, kameramanov, strihača, hudobníka a skladateľa atď.) a pomocou filmovej reči vytvára dielo, ktoré divák vníma ako celok.

Režisér spolu s vedúcim výroby a kameramanom vyrábajú film. Spolu hľadajú miesta nakrúcania, vyberajú hercov, vytvárajú plán nakrúcania, návrhy na stavbu a podobne. Tak isto ako produkčný, aj režisér zodpovedá za dodržanie rozpočtu, plánu nakrúcania a základných práv a slobôd (predovšetkým bezpečnosti) všetkých zúčastnených. Zostavuje plán nakrúcania, podieľa sa na zostavovaní štábu. Dáva produkcii informácie na zostavovanie denných dispozií. Tak isto režíruje dokončovacie práce (post-synchronný zvuk, strih, dabing...), je zodpovedný za vznik propagačných materiálov a **trailera**.

Okrem pracovných povinností má režisér aj milé povinnosti a tými je účasť na spoločenských podujatiach ako sú propagácie, premiéry, večierky, festivaly a rôzne prehliadky, na ktorých spolu s producentom nesmú chýbať.

Najbližší spolupracovník režiséra je **pomocný režisér**. Jeho úlohou je výber a režijné vedenie komparzu, režíruje menšie scény a ostatné druho-plánové scény. Niekedy má na starosti hladký priebeh nakrúcania a spolupracuje pri dokončovacích prácach. [8, s. 238]

Asistent réžie sa zúčastňuje každého nakrúcania, je pravou rukou režiséra. Jeho úlohou je priamo komunikovať s ostatnými zložkami štábu, aby samotný režisér mohol nerušene premýšľať a venovať sa svojim povinnostiam.

Dôležitou zložkou pri nakrúcaní je funkcia **skripta**. Pri výrobe filmu zastupuje strihača na scéne. Má na starosti dôkladne sledovať a zaznamenávať usporiadanie scén, postavenie hercov, ich mimiku, náladu, gestá, účesy, kostýmy, doplnky. Stará sa o správnu nadväznosť jednotlivých záberov, zaznamenáva postavenia kamier a osvetlenia. Má na starosti podklady pre zhotovovanie denných správ, niekedy pracuje na dialógovej listine. Úzko spolupracuje s klapkou, režisérom, hudobným skladateľom a strihačom. Práca skripta končí po strihu.

Pre správnu synchronizáciu obrazu so zvukom je dôležitá **klapka**. Píše záznamy o pokusoch, resp. v prípade filmového materiálu o negatíve pre laboratórium. Zaznamenáva čísla dobrých a použiteľných záberov pre strih. Niekedy má na starosti administratívu výroby.¹⁰ [8, s. 143], [7, s. 89]

„**Fotograf** je povinný robiť okrem pracovných fotografií¹¹ aj tzv. **fotosky** tj. fotografie, ktoré sú obsahom a šírkou záberu veľmi blízke výslednému obrazu vo filme“. Ďalšou úlohou fotografa na „pláci“ je portrétovanie filmu, to znamená fotenie portrétov hercov v kostýmoch alebo v civile. [8, s. 92] Súčasťou fotografovho honorára je aj cena za odkúpenie autorských práv na fotografie. [7, s. 90]

Treťou nosnou osobou v štábe je **kameraman**. Kameraman má na starosti ako umeleckú zložku svojej profesie, tou je kompozícia, postavenie kamery, osvetlenia a podobne, tak aj technickú. Tu mám na mysli voľbu správnej techniky pre dané scény¹², konečné farebné vyváženie scén, spôsoby vyvolávania nakrúteného materiálu, trikové techniky, pohyby a postavenie kamery. Je zodpovedný za film podobne ako režisér alebo vedúci výroby. Podľa autorského práva patrí medzi tvorcov filmu.

Kameraman riadi prácu kamerového štábu, ktorý sa skladá z druhého kameramana, ktorý má na starosti pohyby kamery. Viac kamerových štábov sa používa pri scénach, ktoré sa neopakujú a je iba jeden pokus na ich nakrútenie alebo pri televíznom nakrúcaní, kde sa nakrúca na niekoľko kamier súčasne. V takýchto prípadoch sa na „pláci“ nachádza **kamerový technik**, ktorý má na starosti správny chod kamier a kamerovej techniky.

Práca kameramana je časovo veľmi náročná a preto je nutné robiť pred nakrúcaním **kamerové skúšky**. Kameraman spolu s režisérom trávi najviac času na „pláci“. [8, s. 136, 214]

Dôležitú úlohu má takzvaný **trikový kameraman**, ktorý pri práci s kamerou berie na vedomie následné trikové operácie s filmom alebo priamo sníma filmové triky.

¹⁰ V niektorých prípadoch zastáva úlohu sekretárky produkcie.

¹¹ Fotodokumentácia práce štábu.

¹² Typ a použitie kamery, jej optiky, intenzitu osvetlenia a podobne.

Ostrenie ma na starosti **ostrič**, ktorý zastáva často funkciu **zakladača**¹³, má na starosti kameru a kamerovú techniku.

Úzko spolupracuje s kameramanom **vrchný osvetľovač**, ktorý sa stará o osvetlenie scény. Má na starosti osvetľovaciu techniku, jej bezpečnosť a čistotu. Stará sa o elektrické prípojky. Hlásí svoj rozpočet produkcii. Má pod sebou asistentov podľa množstva práce.

Väčšina pomocných funkcií je volená podľa potreby. Každá profesia môže mať svojho takzvaného „**runnera**“, ktorý ma na starosti všetky pomocné práce od produkčných záležitostí až po nosenie kávy a zákuskov.

Výprava zahŕňa všetky hmotné prostriedky inscenácie, ktoré pomáhajú pri štylizácii atmosféry filmu. Patrí sem akákoľvek úprava exteriérov pred nakrúcaním. Výpravné potreby sa buď požičiavajú zo skladov alebo sa vyrábajú v dielni.

Vedúci výpravy je filmový pracovník, ktorý ma na starosti navrhovanie, výrobu a zabezpečovanie prvkov figurujúcich v obraze. Za výpravu pripravuje rozpočet pre produkciu.

Filmové rekvizity má na starosti **rekvizitár**. Ten je povinný zabezpečiť potrebné pomôcky, ktoré budú použité pri nakrúcaní, od maličkostí až po autá, lode či lietadlá. Počas nakrúcania je povinný dbať na bezpečnosť a dobrý stav rekvizít, ako aj bezpečie hercov a štábu pri ich používaní.

Architekt navrhuje výtvarnú koncepciu filmu, robí návrhy dekorácii. Tak isto má na starosti stavebné úpravy a ich likvidáciu po nakrúcaní. Už v prieskume realizácie vyhľadáva vhodné exteriéry alebo určuje, čo by bolo lepšie realizovať v ateliéroch. Zostavuje rozpočet pre stavbu, ktorý odovzdáva spolu so svojim plánom produkcii alebo vedúcemu výpravy. Počas nakrúcania je stále k dispozícii v prípade potreby opráv alebo úprav na stavbe. Stanovuje svojich asistentov, maliara, sochára a podobne. **Maliar** má na starosti okrem maľovania dekorácii aj maľovanie pozadí, výrobu kópií nástenných malieb alebo obrazov. [7, s. 91] [8, s. 15, 166]

¹³ V prípade snímania na filmový materiál vymieňa a odkladá exponovaný materiál.

Kostýmový návrhář vytvárá návrhy kostýmů podle scénára, berie do úvahy konfekčné veľkosti hercov. Keď sú kostýmy hotové má na starosti kostýmové skúšky s hercami. Spolupracuje s rekvizitárom, architektom a výtvarníkom filmu. Jeho úzkym spolupracovníkom je **kostymér**. Ten sa stará o údržbu kostýmů počas nakrúcania a o obliekanie hercov. Obvykle obidve funkcie zastáva jedna osoba [7, s. 92] [8, s. 154, 155]

Ďalšou dôležitou súčasťou výpravy je **umelecký maskér**, ktorý má na starosti navrhovanie, zabezpečovanie alebo výrobu masiek, líčenie, strihanie alebo akékoľvek iné úpravy hercov počas nakrúcania. Jeho príprava začína už v prípravnej fáze, kde spolu s režisérom a výkonným producentom konzultujú masky a náklady na ich výrobu. Dobrý maskér musí ovládať nielen techniku líčenia, ale aj výrobu rôznych masiek a historické pomery, módu, spoločenské postavenie hrdinov. Pre niektoré akčné scény alebo katastrofické filmy musí maskér dobre poznať anatómiu ľudského tela, ako aj rôzne zranenia, aby ich mohol verne stvárniť, a tak splniť požiadavky produkcie a režiséra. Maskér musí predovšetkým dbať o zdravie hercov, na ktorých nanáša rôzne farby a materiály, aby nedošlo k infekcii alebo inej alergickej reakcii, čo by mohlo mať za následok hercovu neschopnosť pokračovať v práci.

Maskér spolupracuje s ostatnými profesiami vo filme. Dobrá spolupráca osvetľovacej techniky, kamery a masiek robí celkový dojem kvalitnejším.

Okrem obrazovej časti filmu je veľmi dôležité to, čo sa divákovi dostáva do uší. Ďalšou dôležitou zložkou filmového štábu je zvukár alebo **majster zvuku**.

Obsadenie jednotlivých profesií je dané zložitou projekťou. Pri veľkých Amerických produkciách sú obsadzované mnohé profesie, ktoré v strednej Európe ani nepoznáme a naopak, existujú filmy, na ktorých pracoval iba minimálny štáb¹⁴.

¹⁴ Napríklad niektoré dokumentárne filmy vznikajú v štábe s dvoma, troma ľuďmi.

2.2 Financovanie filmu

Túto kapitolu uvediem iba na doplnenie. Je to dôležitá a veľmi obsiahla téma, o ktorej by sa dala napísať celá diplomová práca. Pre nedostatok času ju spomeniem iba v krátkosti a uvediem svoje skúsenosti a poznatky, ktoré som nadobudol počas štúdia.

Asi najdôležitejšiu úlohu v kinematografii hrajú peniaze. No nie je vždy pravidlom, že čím vyššie sú náklady na produkciu filmu, tým je film úspešnejší. Pravdou však je, že najdrahšie filmy doposiaľ nakrútené dosiahli veľké úspechy.

Filmový priemysel je jedným z najlukratívnejších odvetví. Je výnosný a zároveň populárny. Hovorí sa, že filmový priemysel je hneď po obchode so zbraňami a drogami najvýnosnejším priemyslom na svete. Je ale tomu naozaj tak? Je naozaj tak jednoduché na filme zbohatnúť?

Film zarába aj dlho po jeho uvedení do kín, peniaze prichádzajú z predaja diskov, z verejných premietaní, z televízií, ktoré si kupujú práva na vysielanie, ale aj napríklad pri použití záberov z daného filmu v inom filme alebo pri použití námetu na spracovanie pokračovania úspešného filmu ďalšou časťou. Osvedčenou praktikou je pokračovanie filmu v podobe seriálu.

Ak ste začínajúci filmár a nemáte ešte dostatok skúsenosti a takmer žiadne meno v tejto branži, bude ťažké sa hneď uplatniť. Je niekoľko možností, ako si nájsť svoju vlastnú cestičku k úspechu.

Keď si odmyslíme možnosti dostať sa kamkoľvek pomocou známostí, jednou z možností je zháňať koproducenta na svoj námet, resp. scenár, čo môže byť pri dobrom základe a kvalitnom scenári dobrá voľba.

Ďalšou možnosťou je nakrútiť film na vlastné náklady. Na hotový film alebo trailer sa hľadá sponzor jednoduchšie. Získaný producent bude schopný film lepšie spropagovať a pretlačiť do distribúcie.

V prvom rade si musíme uvedomiť, že filmový priemysel je výroba, ktorej produktom je film a hlavný príjem je z predaja lístkov v kinách. Priorita každého producenta by, podľa mňa, mala byť dostať svoj film do kín a zabezpečiť, aby sa predalo čo najviac lístkov a kópií filmu. Úspech v kinách podmieňuje aj ďalší odbyť v televíziách a v zahraničí.

Trh je však zaplavený filmami a mnohé z nich sú veľmi kvalitné. Preto nie je ľahké sa hneď uchytiť. Pokiaľ sám tvorca nevie dobre posúdiť, či jeho film bude konkurencieschopný. Je niekoľko možností ako to zistiť.

Jednou z nich je zísť rovno za producentom a ponúknuť mu svoj nápad. V prípade, že ten neocení vaše kvality, je tu ešte rada profesionálov, sediacych v porote napríklad pri výbere filmov, ktoré podporia fondy pre rozvoj kinematografie alebo MEDIA, či Eurimages¹⁵. [19] [20] Okrem spomenutých, existuje veľa iných spôsobov ako sa dopracovať k realizácii svojho zámeru.

2.3 Postupy vo výrobe filmu

Na začiatku každého filmu stojí producent a jeho zámer. Či už je v tejto pozícii režisér, scenárista alebo podnikateľ, ktorý má nápad a jeho zámery sú umelecké alebo komerčné.

Ako pri každom podnikateľskom zámere musí výrobca zvážiť, či plánuje filmom dosiahnuť finančný úspech alebo má iné, umelecké zámery. V tejto fáze je dôležité si určiť, čo chcem týmto dielom povedať, resp. čo chcem dosiahnuť.

Výroba filmu je zložitý umelecko - technický a hospodársko – organizačný proces, pri ktorom z predlohy vzniká film. Na tomto procese sa okrem umeleckých pracovníkov podieľajú aj mnohí remeselníci, technici a v podstate všetky profesie, ktoré poznáme z bežného života až po upratovačky a smetiárov. [8, s. 318]

Výroba filmu sa dá rozdeliť na niekoľko etáp. Na prípravnú fázu, na samotnú realizáciu a na dokončovacie práce. Aj keď samotná realizácia je časovo najmenej náročná, najviac sa podpíše na výslednom vzhľade filmu. Priebeh realizácie nakrúcania ako aj dokončovacie práce závisia od príprav.

¹⁵ Vid' príprava producenta

2.3.1 Příprava producenta

Po producentскеj rozvahe nasleduje literárna príprava, tá zahŕňa jednotlivé fázy podoby diela od jedného riadka – Logline až po hotový literárny scenár.

Logline je myšlienka celého filmu obsiahnutá v jednej vete, používa sa väčšinou ako marketingový názov filmu, pri upútavkách alebo na plagátoch v programe kín. Pomáha držať sa hlavnej témy filmu.

Marketingová synopsisa je predĺžený logline, využívaný na DVD obaloch. Je to myšlienka filmu v troch riadkoch. Tu je ešte dovolené „neprezradiť“, ako film dopadne.

Námet je základná zápleтка filmu obsiahnutá maximálne na jednej strane, je predmetom autorskoprávnej ochrany.

Synopsisa je stručný obsah diela s rozsahom 1 až 10 strán. Obsahuje nosný príbeh, je v nej opísaná zápleтка, postavy a žáner.

Treatment je veľmi dôležitá časť tvorivého postupu. Obsahuje kompletnú príbehovú líniu bez dialógov. Rozsahovo je od 5 do 40 strán.

Vo **filmovej poviedke** je presnejšia dramatická stavba s dôrazom na filmový charakter. Obsahuje povahy postáv a náznaky dialógov. Túto formu je možné vydať knižne. Rozsah nad 50 strán. Filmová poviedka vznikla za účelom filmovania.

Literárna predloha je pôvodné dielo, ktoré sa niekto rozhodol sfilmovať.

Scenár je východisková literárna predloha pre pokračovanie realizácie filmového nakrúcania. Potom nasleduje technický scenár.

V tejto fáze je na producentovi, či sa rozhodne pokračovať v tvorbe audiovizuálneho diela pokračovať alebo počká. V tomto prípade je vhodná právna ochrana v podobne **opcie** jedná sa o dočasné právo, resp. o blokáciu diela pre iných autorov na dobu určitú.

Vývoj projektu zahŕňa ďalšie prípravy, ktoré nasledujú po vzniku námetu a to prevažne marketingový výskum o potenciálu projektu a marketingovú kampaň. Táto časť je nákladnejšia, ale niekedy je kľúčom k úspechu. Dobrá marketingová kampaň predá aj menej dobrý film.

Pokiaľ marketingový výskum ukázal vysoký potenciál projektu, má zmysel sa ním ďalej zaoberať a pokračovať v produkcii.

Vkladem producenta je predovšetkým jeho činnosť v oblasti umeleckej a organizačnej.

V **prieskume realizácie** sa ukáže, či má v aktuálnom čase zmysel projekt realizovať a za akých podmienok. Zvažuje sa aj možnosť ho dočasne odložiť. Dôvody môžu byť rôzne: politické, sociálne, finančné.

Prieskum realizácie prebieha v zúženom štábe podľa potreby. Prieskumu sa zúčastňuje režisér, kameraman, architekt, vedúci výroby, prípadne iné profesie, podľa určenia. Prieskum poskytne tvorcom dôležité informácie o finančnej, časovej, materiálnej, ale aj personálnej náročnosti realizácie.

Investori sú ďalšou možnosťou ako získať finančnú podporu, čo je spojené so skrytou reklamou tzv. „**product placement**“ – umiestnenie produktu alebo loga spoločnosti priamo do obrazu alebo „**merchandising**“ použitie motívu filmu na suveníroch, hračkách a podobne. Tieto metódy sa praktikuju hlavne pri opakovaní úspešných filmov¹⁶.

V prípravnej fáze, keď je už takmer isté, že sa filmovať bude, je nutné si zmluvne poistiť hlavné profesie v štábe a hlavné herecké role. V tomto prípade je možné obrátiť sa na castingové agentúry, ktoré poskytujú kontakty na hercov. Ďalej je treba uzavrieť zmluvy s hudobným skladateľom, autorské zmluvy, zmluvy o prenájme priestorov alebo dopravných prostriedkov. Po dohode s kameramanom je dobré predbežne si rezervovať techniku o ktorej sa vie, že bude určite potrebná.

Veľmi dôležitou súčasťou príprav je zhotovenie rozpočtu tak presného ako je len v danej fáze možné.

2.3.2 Príprava výroby filmu

Jedným z podkladov výroby hraného filmu je **technický scenár**, ktorý vzniká z literárneho. Keď režisér spolu s kameramanom píše technický scenár, musí ho už mať v hlave takmer hotový ako sled záberov.

¹⁶ Jurassic Park, Transformers, Ninja Turtles, Tom a Jerry a podobne.

Technický scenár v histórii filmu nemal stále dnešnú ustálenú podobu. Niektoré scenáre neobsahovali všetky potrebné náležitosti. Hlavne scenáre z dôb nemého filmu, kde nosnou časťou deja neboli dialógy ako je tomu dnes. Len postupom času sa forma technického scenára ustálila do dnešnej podoby. Dnes máme scenár rozdelený na pravú a ľavú stranu, kde na ľavú stranu sa zapisuje všetko, čo divák v kine uvidí a ako to má byť po technickej stránke nakrútené. Na pravej strane je to, čo má byť v kine počuť (dialógy, ruchy, hudba...). [17]

Technický scenár obsahuje rozdelenie deja do obrazov podľa jednotlivých motívov, určenie charakteru a veľkosti záberov, obsahuje **scénosled** číslovaný po jednotlivých obrazoch.

Technický scenár je v podobe filmovej reči. Režisér by mal po prečítaní scenára „pred očami“ vidieť hotový film. [7, s. 94]

Niekedy sa zhotovuje takzvaný „**storyboard**“, ktorý slúži prevažne zadávateľovi, ktorý nemá až takú predstavivosť alebo kameramanovi aby vedel presne ako si režisér praje obraz rámovať. Režisérovu predstavu o konečnom výsledku zahŕňa **režijná kniha**. [7, s. 94]

V tejto fáze je možné spresniť rozpočet, plán nakrúcania, náročnosť stavieb, výpravy. Rozdelenie **motívov** a **dekorácií**. Pre exteriéry je potrebné zabezpečiť extra pojazdné zázemie, „catering bus“¹⁷, maskérnu, kostýmernu a podobne. Tu je potrebné rozhodnúť, aká technológia bude použitá, či sa bude nahrávať kontaktný alebo post - synchronný zvuk¹⁸, na akú kameru sa bude nakrúcať¹⁹, aký typ a výkon osvetlenia bude potrebný.

V **technických listoch** je udané ako dlho sa bude nakrúcať v jednotlivých dekoráciách alebo motívoch a časový rozpis hercov. [7, s. 94]

Dôležitou súčasťou príprav sú **režijné zložky**. Jedná sa o samostatné strany technického scenára, rozdelené podľa jednotlivých motívov. Sú doplnené príslušnými technic-

¹⁷ Vozidlo s jedlom na celú dobu nakrúcania.

¹⁸ V prípade hlučných scén je potrebné dorábať zvuk v štúdiu.

¹⁹ Z hľadiska prístupu a hmotnosti kamery, ale aj kvality záznamu.

kými údaji ako počet záberov s číslami a dĺžkami obrazov, zoznam hercov v danej zložke účinkujúcich, komparz a rekvizity.[8, s. 252] Tie sa následne dajú jednotlivým profesiám, aby mal každý prehľad čo má na starosti a kedy má kde byť.

V tejto fáze je vhodné urobiť podrobné **obhliadky** priestorov nakrúcania. Tie sa robia už so širším štábom a vyhodnocuje sa vhodnosť lokality po viacerých stránkach. Zhodnocuje sa dostupnosť, počasie, možnosti ubytovania, zvukové podmienky, možnosť pripojenia sa na inžinierske siete a všetko potrebné pre existenciu štábu počas nakrúcania. [7, s. 94]

Ďalej je potrebné osloviť **kastingové agentúry** a začať vyberať menšie role a **komparz**. Toto majú na starosti prevažne **pomocní režiséri alebo kastingoví režiséri**, ktorí sa účastia obhliadok a prípravných prací. Pri výbere hercov režisér kladie dôraz na čo najlepšie schopnosti hercov interpretovať konkrétne postavy. Kastingový režisér sa musí orientovať v danej oblasti a mať široké vedomosti a skúsenosti.

Niekedy je vhodné do filmu vybrať nehercov²⁰. Sú to ľudia, ktorí majú minimálne herecké skúsenosti a nedisponujú schopnosťami profesionálnych hercov. [18]

Keď už sú k dispozícii časy hercov a lokalít, keď vieme kedy je voľná technika potrebná pri daných motívoch, je možné zhotoviť **filmovací plán**. Ten je potrebné zostaviť čo najreálnejšie a najpresnejšie. Snaha je aby bol film nakrútený za čo najkratší čas, ale je potrebné reálne zvážiť za akú dobu je možné projekt zrealizovať. Tak isto je treba uvažovať o časovej rezerve v prípade nepriaznivého počasia v exteriéroch.

Ak sa nakrúcanie zbytočne príliš naťahuje, produkcia sa predražuje (ubytovanie, strava, prenájmy, honoráre, poistenia....), sú dlhé prestoje a ľudia nepracujú efektívne. [7, s. 95]

Ďalej nasleduje zostavenie podrobného filmového štábu. To opäť závisí na charaktere projektu, ktoré profesie budú v akom počte zastúpené. Scény v stiesnených podmienkach alebo intímne scény si vyžadujú minimálny štáb. Inokedy je na „pláci“ potrebných viac ľudí.

²⁰ Masové komparzy, ľudia v hľadisku, davy a podobne.

2.3.3 Realizácia nakrúcania

Po všetkých prípravách nasleduje samotné nakrúcanie. Predchádzajúce prípravy sú veľmi dôležité. Čím podrobnejší filmovací plán a rozpočet vznikne v prípravnej fáze, tým hladší bude priebeh nakrúcania.

Je dôležité aby každý člen štábu vedel, čo má robiť a kde je jeho miesto. Je dobrým zvykom určiť pred nakrúcaním isté pravidlá a vyžadovať ich dodržiavanie. Pri nakrúcaní v každej lokalite je nutné aby štáb vedel kde je jeho zázemie, miesto, kde si môže zložiť veci, kde sa má v čase prestávky alebo obeda zdržiavať. Aj herci majú svoje zázemie a šatňu. V dekorácii by sa nemal zdržiavať ten, kto tam práve nemá čo robiť. V dekorácii by malo byť zakázané jesť, piť, fajčiť a vôbec sa dotýkať nábytku a rekvizít. Miesto pre občerstvenie a fajčenie by malo byť striktné vyhradené. Technika musí byť prehľadne uskladnená na suchom a čistom mieste, aby sa dalo všetko potrebné rýchlo nájsť a nezdržiavalo sa hľadaním. Po použití je samozrejme treba danú vec uložiť na jej miesto.

Je nutné dodržiavať disciplínu na „pláci“ a časy nástupov, resp. vyzdvihnutia z miesta určenia. V prípade nedodržania dohodnutých časov vyzdvihnutia je každý povinný sa dostaviť na miesto včas a na vlastné náklady. Nedisциплиnovanosť často vedie k časovým stratám.

„Štáb by mal počas filmovania ostať, pokiaľ možno, v tom istom zložení²¹. Táto zásada, až na mimoriadne výnimky je profesionálnou samozrejmosťou“.

„Vždy je lepšie obsadiť osvedčených (hoci drahých) ľudí, u ktorých je istota, že tu prácu poznajú a odvedú ju dokonale“.

2.3.4 Závěrečné práce

Do záverečného obdobia spracovania filmového produktu vstupuje výroba filmu posledným filmovacím dňom a kontrolou denných prác. Všetok materiál bol nakrútený a uschovaný. Výnimkou sú prípady, keď je ešte potrebné dodatočne nakrútiť napríklad zvukové záznamy, ktoré bolo počas nakrúcania nemožné urobiť synchronne.

²¹ Je to lepšie kvôli kontinuite filmu, zaskakujúci členovia štábu obyčajne nie sú až tak zohratí s ostatými.

Dokončovanie filmu je samostatný proces, pri ktorom je treba dodržať náležité technologické postupy. Na začiatku je potrebné urobiť hrubý zostrih nakrúteného materiálu podľa technického scenára.

Charakter prác sa odvíja od materiálu alebo technológie, ktorá bola pri realizácii použitá. V prípade celuloidu je potrebné nakrútený materiál najprv preskenovať do digitálnej podoby a až potom ho editovať v offline podobe.²² V ďalšej fáze sa po všetkých úpravách zhotoví kombinovaná kópia, na ktorej už sú všetky triky a korekcie.

V prípade digitálneho záznamu sú záverečné práce menej komplikované, ale hlavne značne lacnejšie. V ďalšej fáze sa pracuje na výrobe zvukovej zložky, ktorá sa vkladá do kompletne hotového strihu.

V období dokončovacích prác je zloženie štábu značne zmenšené v porovnaní s realizáciou.²³

Výrobný proces filmu končí výrobou prvej vzorovej kópie a skompletizovaním potrebných podkladov na predaj hotového filmu distribučným spoločnostiam, organizátorom filmových festivalov a samostatné šírenie produktu na digitálnych nosičoch.

Pre predaj filmového produktu je potrebné skompletizovať potrebné podklady (diálogová listina, technicko – montážna listina, intermediát²⁴, reklamné materiály).

Najdôležitejším záverečným dokumentom vo výrobe filmu je **výrobný list**, ktorý obsahuje údaje o vyrobenom filme, ako napríklad meno producenta, autorov námetu, scenára, ostatné tvorivé profesie, herecké obsadenie, zloženie výrobného štábu, technologicko – technické údaje o výrobe a postupoch. [5, s. 151]

²² Offline strih znamená, že sa nepracuje priamo s natočenou surovinou, ale pri strihu sa používa iba náhľad na natočený materiál. Strih sa prevedie následne v strihovou štúdiu.

²³ Dokončovacie práce sa konajú v zostave: Režisér, vedúci výroby, strihač, zvukár, prípadne skladateľ, grafik, človek na špeciálne efekty, ktorý niekedy musí byť aj pri realizácii aby spolu s kameramanom zhotovili vhodné zábery na budúce trikové scény.

²⁴ Medziprodukt na vytvorenie filmovej kópie, dodáva sa s filmom v prípade, ak si distribútor kúpi práva na výrobu vlastných kópií.

2.4 Propagácia diela

Obrázok 8.: *propagácia*

Marketingová stratégia sa vytvára už v prípravných fázach, keď sa producent rozhoduje o obsadení hlavných tvorivých pozícií vo filme. Tu mám na mysli nielen režisérske a kameramanské pozície, ale tak isto aj hviezdne obsadenie, ktoré znamená takmer istý úspech medzi divákmi. Mnohí milovníci filmov sa najprv pozerú kto film režíroval alebo kto stvárnil hlavné postavy a na základe toho sa rozhodnú. Či na film zídu aj do kina.

Niekedy je však lepšie stavať na príbehovú zložku pred hviezdny obsadením. Film môže na prvý pohľad zaujať diváka aj zaujímavým príbehom alebo prostredím, v ktorom sa dej odohráva.

Hovorí sa, že kvalita sa chváli sama. Existujú filmy, ktoré vďaka ohromným reklamám a hviezdne obsadeniu zožali úspechy a hneď prvé týždne sa im niekoľkonásobne vrátili náklady. Na druhej strane stoja filmy, ktoré mali, ešte pred uvedením do kín, veľmi negatívne ohlasy a skutočne prvé dni premietania boli kiná poloprázdne, ale správa o kvalite daného filmu sa rýchlo rozšírila a v ďalších týždňoch boli lístky na premietanie vypredané.

Príkladom takého to filmu je „Umučenie Krista“ od Mela Gibsona. Tento film bol hlavne židovskou komunitou v Hollywoode zaznávaný ešte pred dokončením, no samotný divák určuje, čo sa bude predávať. [14]

To, či je film vykresľovaný v dobrom alebo zlom svetle nie je niekedy rozhodujúce, pretože aj zlá reklama je reklama. To môžeme vidieť na filme „Bathory“, ktorý prekročil rozpočet a hovorilo sa o ňom, nie pozitívne, dokonca aj v hlavných správach. Napriek tomu boli počas prvého týždňa premietania kiná úplne vypredané.

Ďalším dôležitým faktorom pri výbere filmu je, u niektorých divákov, hudobný skladateľ a teda hudba, použitá vo filme. Niektoré filmové melódie sa stali hitmi práve vďaka filmom, v ktorých boli uvedené.

Pri propagácii vo filmovom priemysle sa používajú marketingové nástroje, medzi ktoré patrí aj krátka ukážka z filmu nazývaná „trailer“. Pokiaľ má film dobrý trailer, ktorý

zvýrazňuje hĺbku filmového zážitku, tak si ľudia určite veľmi radi zaplatia vstupenku do kina.

Podobne aj filmové plagáty by mali byť na prvý pohľad pútavé aby diváka vtiahli priamo do diania a navnadili ho na film.

Vo väčších svetových produkciách majú zamestnanci marketingu, vďaka väčším finančným prostriedkom, viac možností prejaviť svoju fantáziu a tak tu nájdeme upútavky na filmy na rôznych miestach od autobusových zastávok až po veľké plagáty na autobusoch s cieľom zaujať pozornosť čím širšej verejnosti.

Potreba propagácie je nesporná. Dostať sa do povedomia zákazníkov, v našom prípade diváka, je základom úspechu. Základom dobrej propagácie je efektívnosť a presné určenie cieľovej skupiny.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

3 PRIESKUM O PRODUKCII NA ATELIÉRI AUDIOVÍZIE A ANIMÁCIE

História a počiatky filmovej produkcie sa veľmi podobajú vzniku filmovej produkcie na školskej pôde. A keďže na ateliéri audiovizie a animácie sa študenti pripravujú na filmovú výrobu v praxi. Dá sa povedať, že aj na škole akoby vzniká celá filmová produkcia odznova. Skúsme sa na vznik školskej filmovej produkcie na chvíľu pozerat' očami tvorcov z konca devätnásteho a začiatku dvadsiateho storočia.

Niektorí mali nepochybne predstavy o dobytí sveta novým vynálezom za pár týždňov. Podobne sú na tom mnohí študenti, ktorí sa dostanú na filmovú školu. Často si myslia, že to stačí a že už budú len žat' slávu. Aj prví filmári si rýchlo uvedomili, že nič nie je len tak a pre dosiahnutie úspechu je potrebné v prvom rade tvrdo pracovať.

V tejto časti naviažem na predošlé informácie a budem sa venovať problémom pri vzniku produkcie na našej škole.

Mojou snahou bude priblížiť školskú produkciu produkcii v profesionálnej sfére. A definovať možnosti zlepšenia sa študentov produkcie.

3.1 Vlastná analýza možných chýb pri produkcii a ich príčin

Nie nadarmo sa hovorí: „Kto nič nerobí, nič nepokazí“. Ako v každej výrobe aj pri produkcii filmu, a zvlášť pri študentských projektoch sa dopúšťame mnohých chýb. Tieto chyby môžu byť nepatrné, ale aj markantné a často majú za následok ohrozenie celého projektu.

V prvej časti tohto bodu budem subjektívne definovať najčastejšie a najzávažnejšie chyby, ktoré som počas štúdia na univerzite postrehol a ktoré majú podľa môjho názoru veľký podiel na komplikáciách pri študentskej produkcii. Pokúsím sa pomenovať jednotlivé problémy a bližšie ich špecifikujem.

Následná analýza hĺbkových rozhovorov so šiestimi študentmi ateliéru potvrdí alebo vyvráti moje tvrdenia.

3.1.1 Zanedbaná príprava pred výrobou

Príprava je pri výrobe filmu, a nielen filmu, najdôležitejšia. Od prípravy sa odvíja celý priebeh nakrúcania a to platí pre každú zložku štábu. Podľa môjho názoru je práve príprava pred realizáciou študentmi často podceňovaná.

Zanedbanie prípravy má za následok nervozitu celého štábu, vrátane hercov, počas nakrúcania. Tá má zvyčajne pôvod v únave štábu z dôvodu prestojov ale hlavne neodhadnutého alebo nezvládnuteľného plánu nakrúcania. Štáb má málo času na oddych a regeneráciu po filmovacích dňoch, čo rapídne znižuje rýchlosť a kvalitu odvedenej práce.

Okrem producentskej prípravy existuje aj režisérska, kameramanská výpravná atď. Každá zložka teda zodpovedá za svoju prípravu, v prípade potreby spolupracuje s produkciou²⁵. Samostatnú prípravu jednotlivých zložiek nemôže produkčný ovplyvniť ináč ako **správnym výberom štábu**.

3.1.2 Nesprávny výber tímu

Správny výber štábu by som podčiarkol ako problém číslo jedna. Tento bod zahŕňa ako výber hlavných profesií, tak aj následný výber asistentov a pomocných funkcií. Na začiatku tohto procesu stojí producent ako iniciátor. Svojich asistentov si väčšinou vyberá každá hlavná profesia zvlášť.

Obrázok 9.: výber tímu

V prípade, že asistent nie je pri študentských filmoch dostatočne schopný a nápomocný, jeho nadriadený sa snaží robiť si všetko sám, čo môže mať neblahé následky.

Často som sa stretol s problémom, keď niekto tesne pred nakrúcaním odmietol účasť a to bez udania dôvodu. Toto chovanie považujem za nelojálne. Má to za následok rýchle nahrádzanie profesií často

²⁵ Úprava interiérov kvôli zvuku, prestavba pre kameru atď.

aj nezainteresovanými osobami čo je značná komplikácia, ktorá spôsobuje zníženie kvality práce celého štábu.

3.1.3 Strata nadšenia

Často som sa pri študentských projektoch stretol s prvotným zápalom do projektu, no ako náhle sa objavili prvé komplikácie a potreba riešiť rôzne problematické situácie, ktorým sa nedalo predísť v prípravách²⁶, nadšenie opadlo a produktivita práce sa rapídne znížila.

Obrázok 10.: *nadšenie*

To je podľa môjho názoru spôsobené laxným prístupom členov štábu k danému projektu, čo je, v prvom rade, podmienené motiváciou. Správny produkčný by mal vedieť motivovať svojich ľudí, ale aj seba samého. Lebo len dostatočne motivovaný môže motivovať ostatných. Pokiaľ je produkčný entuziastický a pozitívne naladený, je aj pre ostatných členov štábu jednoduchšie pristupovať k práci optimisticky.

Podľa môjho názoru, keby boli produkční dostatočne motivovaní, zlepšila by sa celková tvorivá atmosféra a vzťahy medzi študentmi. [22]

3.1.4 Časový manažment

V súčasnosti je na našej škole zohnať spoľahlivého produkčného veľmi náročné, nakoľko je to nový odbor a tak sú mnohí študenti produkcie preťažení. Niektorí pracujú súčasne na mnohých projektoch.

Myslieť simultánne a riadiť viac projektov naraz je náročné aj pre špičkových manažérov, nie to ešte pre študentov vysokej školy. Nakoľko sú v obore noví, často majú ťažkosti sa zmieriť s danými problémami a kvôli tomu prepadávajú stresovým situáciám a vznikajú zmätky.

²⁶ Počasie, neočakávaný hluk, výpadok prúdu, ochorenie dôležitého člena štábu a.i.

Existuje takzvaný „eustres“. Je to stres, ktorý spôsobuje v organizme „dobrý“ stresový mechanizmus, ktorý má pozitívny vplyv na produktivitu práce s dlhodobými následkami. Aktivizuje nervový systém a následne je jedinec schopný vyššieho výkonu. Avšak u každého jedinca je stresový mechanizmus iný a jedinečný. Ak niekoho istá situácia podnecuje k vyššiemu výkonu, u iného môže byť účinok stresu opačný.

Opakom „dobrého stresu“ je tzv. „disstres“, ktorého následkom je obranný mechanizmus, spôsobujúci zníženie efektivity práce a zníženie schopnosti podávať pracovný výkon. Niekedy spôsobuje dokonca odpor k danej práci. [23]

Predísť takémuto stresu sa dá správnou organizáciou a využitím času. Je preto potrebné plánovať a zapisovať si dôležité termíny.

3.2 Prieskum – hĺbkové rozhovory so študentmi ateliéru

Do prieskumu som zahrnul šesť študentov ateliéru audiovizie a animácie, ktorí na škole pôsobia viac ako tri roky a za tú dobu mali možnosť a priestor sa dokonale oboznámiť s priebehom produkcie na ateliéry. Respondenti boli študentmi nielen produkcie, ale

Obrázok 11.: prieskum

na odporúčanie riaditeľky ústavu aj režiséri, ktorí mi nakoniec poskytli veľmi cenné rozhovory.

Pri výbere respondentov som kládol dôraz na ich vlastný záujem zmeniť situáciu v školskej produkcii k lepšiemu. Stretával som sa aj, z môjho pohľadu, s vhodnými kandidátmi, no po prvom oslovení som si v niektorých prípadoch uvedomil, že daný človek síce má čo

k danej problematike povedať, ale nie je ochotný o daných veciach otvorene hovoriť. Inde som sa stretol s ľuďmi, ktorí na škole síce už niekoľko rokov pôsobia, no v danej problematike sa neorientujú.

Zameral som sa preto na študentov, ktorí okamžite so záujmom reagovali na možnú participáciu na prieskume takéhoto charakteru a zároveň disponovali relevantnými skúsenosťami v danej problematike.

Prieskum som sa rozhodol robiť formou hĺbkových rozhovorov, ktoré som si kvôli veľkému množstvu informácií so súhlasom respondentov nahrával na diktafón a následne previedol do písanej podoby.

Od začiatku som si bol vedomý potreby záznamu zvukovej stopy kvôli správne mu vyhodnocovaniu jednotlivých výpovedí, keďže človek sa vyjadruje aj neverbálne a to spôsobom akým formuluje svoje výpovede, aké volí slová, aký tón a farbu reči použije na vyjadrenie konkrétnej myšlienky.

Pri týchto súkromných rozhovoroch som si často vypočul zaujímavé stanoviska a spoločne sme prišli na príčiny nedostatkov vo filmovej produkcii na našej škole. Rozhovormi pripomínajúcimi „brainstorming“ sme sa pokúšali pomenovať jednotlivé problémy a následne som sa snažil respondentov naviesť aby sami určili ako dané nedostatky odstrániť.

3.3 Výsledky prieskumu

Ako som už spomínal, na riadené rozhovory som si vyberal z radov študentov, ktorí dobre poznajú študentské tvorivé prostredie a sú priamo zainteresovaní do jeho diania. Kvôli zachovaniu sľúbenej anonymity ich nebudem menovať.

Každý rozhovor začínal predstavením tejto práce a jej zámeru. Od každého respondenta som si vyžiadal ústny súhlas na nahrávanie za účelom podrobného vyhodnocovania.

Otázky som zameriaval na filmovú produkciu u nás na ateliéri animácie a audiovizie so zameraním na nedostatky študentov. Na začiatku som sa opýtal na globálny názor na študentskú produkciu. V tejto časti som mal možnosť spoznať rôzne uhly pohľadov na danú problematiku. Túto otázku som kládol respondentom zámerne a bližšie som ju hneď nešpecifikoval. Dosiahol som tým spontánnu odpoveď a zároveň mi takto sám respondent napovedal, ktorým smerom sa bude uberať náš rozhovor. Vo väčšine prípadov bola odpoveď na túto otázku negatívna a naznačovala nespokojnosť so súčasným stavom, čo ma utvrdilo v dôležitosti tohto prieskumu.

Po zodpovedaní úvodnej otázky som položil doplňujúcu otázku, ktorou som sa pýtal na konkrétne problémy, z príprav, realizácie a dokončovania študentských filmov.

Mojou snahou bolo dôjsť ku koreňu problémov a za pomoci opýtaných nájsť adekvátne riešenia.

Pôvodne bolo mojou snahou venovať sa nedostatkom študentov, no pri podrobnom prieskume som narazil na problémy, ktoré súvisia s výučbou produkcie na škole. Domnievam sa, že úpravou výučby a celkovej organizácie produkcie na škole by sa mohla súčasná situácia zlepšiť. Z toho dôvodu sa budem čiastočne venovať aj produkcii vzhľadom na producenta – v našom prípade školy.

V tejto časti práce spomeniem najfrekvencovanejšie problémy študentskej produkcie, ku ktorých sme, pomocou prieskumu, dospeli.

3.3.1 Nedostatočná príprava na realizáciu projektu

Podľa väčšiny opýtaných za komplikácie pri nakrúcaní môže nedostatočná pripravenosť štábu a to prevažne produkcie.

Často sa stáva, že základné veci sa zháňajú na poslednú chvíľu. Najčastejšia odpoveď na konkrétnu možnú komplikáciu a to nielen u produkcie je: „To se nějak udělá“ čo má za následok nedostatočné riešenie daného problému. V prípade nečakaných komplikácií sa následne posúva nakrúcanie a nastáva časový sklz, ktorý na seba nabaľuje ďalšie problémy spojené s harmonogramom hercov, s pohodou v štábe a pochopiteľne sa znižuje kvalita vykonanej práce.

S nepripravenosťou úzko súvisí zlá organizácia práce produkcie. Produkčný síce „maká na plné obrátky“, no výsledok je neúmerný jeho úsiliu. Čo sa stáva, keď sa produkčný snaží na poslednú chvíľu zariadiť to, čo mohol mať vybavené v čase príprav. A teraz sa mohol venovať nepredvídateľným komplikáciám.

Do tejto časti by som zaradil aj schopnosť predvídať, pretože tá je úzko spätá s prípravou na nakrúcanie. Často sa stretáme s prípadmi, keď sa domnievame, že pred nakrúcaním bolo všetko pripravené a napriek tomu sa stalo niečo, kvôli čomu sa realizácia nakrúcania musela posunúť alebo úplne zrušiť. Išlo o komplikáciu, ktorá sa síce nedala ovplyvniť, napríklad výpadok prúdu, zaplavené pole, kde sa malo nakrúcať alebo čokoľvek iné, ale dalo sa na ňu pripraviť predvídaním a vhodnými prípravami predísť komplikáciám.

Študenti produkcie sa často ľahkovážne spoliehajú na priaznivé počasie, na to, že všetko bude fungovať ako má, že všetci budú v čase nakrúcania zdraví a všetko „klapne“ podľa plánu. A s takýmto „scenárom“ zahajujú nakrúcanie. Vôbec ich netrápi, že ak by

ktorýkoľvek z ich predpokladov zlyhal, tak sa skomplikuje realizácia natolko, že bude treba zastaviť celý projekt. Alebo sa celý štáb vystaví zbytočne veľkému nebezpečenstvu.²⁷

3.3.2 Komunikácia

Staré príslovie hovorí: „Nemému decku ani vlastná mať nerozumie“. Jedným z dôvodov, ktorý zapríčiňuje komplikácie pred, po, ale aj počas nakrúcania je zlá komunikácia.

Aj v prípade, že sa neskúsenému produkčnému nedarí zabezpečiť potrebné veci na nakrúcanie, ešte nemusí znamenať, že nie je dobrý produkčný alebo že sa ním nemôže stať. Horšie je keď si niektoré dôležité informácie nechá pre seba a bude čakať ako sa veci vyvinú. Neschopnosť komunikovať sa s nástupom sociálnych sietí, objavuje medzi študentmi čím ďalej tým viac.

Stalo sa, že produkčný nevedel zohnať niektoré rekvizity (hoci to má na starosti rekvizitár v tomto prípade v štábe takáto profesia nefigurovala), tak to jednoducho nechal tak a čakal, ako sa to vyvinie. V čase nakrúcania sa zistilo, že stačilo zavolať alebo sa opýtať iného člena štábu (ktorého povinnosťou nebolo zabezpečovať rekvizity) a ten ich mohol bez problémov doviezť.

Do tejto časti o komunikácii by som zaradil aj skutočnosť, že štáb je často zložený z ľudí na ktorých produkčný dostáva odporúčanie, že sú šikovní pri práci na „pláci“, no neberie v plnom rozsahu na vedomie, že daný člen štábu sa nemusí dobre poznať s ostatnými zložkami alebo dokonca so samým produkčným alebo režisérom. Potom sa stáva, že sa zložky veľmi dobre nepoznajú a pri práci si navzájom nerozumejú. Produkčný alebo režisér nevie ako má reagovať na excesy niektorých členov, to môže mať za následok neprimerané reakcie, ktoré neriešia dané problémy, ale vytvárajú ďalšie.

Toto by som však nenazýval nesprávnym výberom štábu. Je to skôr znova o komunikácii pred nakrúcaním. Ľudia sa musia jednoducho viac poznať skôr než idú niečo spolu produkovať.

²⁷ Napríklad v silnom daždi sú káble pohodené vo vode a všetci vrátane hercov tadiaľ chodia alebo nakrúcanie prebieha pri brehu rozvodnenej rieky a podobne.

3.3.3 Zodpovednosť a lojalita

Základnou vlastnosťou každého produkčného musí byť bezpodmienečne zodpovednosť. Pri produkcii na škole sa študent produkcie, hoci je to ešte len študent, dostáva do situácií, kde musí byť voči ostatným ľuďom zodpovedný a lojalný.

Tieto vlastnosti sa ako v každej firemnej hierarchii prenášajú z produkčného, ako hlavného manažéra, na ostatných jemu zverených pracovníkov.

Zodpovednosť je predpokladom pre prácu s ľuďmi. Vo vzťahu k pracujúcim na „pláci“ má produkčný na starosti dohody, zmluvy, vo vzťahu k producentovi, pre ktorého pracuje má na starosti rozpočet a správny priebeh celého projektu. Zodpovedá, nielen za dokončenie prác, ale aj za ich kvalitu.

Po skončení prác má výprava na starosti vrátenie všetkého do pôvodného stavu a náhradu vzniknutých škôd, no keďže výpravu zabezpečuje produkcia, tak pred producentom sa za prípadné nedostatky tejto sekcie zodpovedá vedúci výroby.

Na všetky tieto záležitosti je potrebná vysoká miera zodpovedností zo strany vedúceho produkcie.

Dá sa povedať, že lojalita v istom zmysle dopĺňa zodpovednosť. Lojalita je vlastnosť, ktorá vedie jedinca k dodržiavaniu záväzkov voči nadriadeným, ale aj dodržanie daného slova. Avšak pri študentskej filmovej produkcii narážame na pravý opak lojality a to nielen u produkčných, ale aj u ostatných profesií filmového štábu. Je ťažko niečo tvoriť, keď každý je mimoriadne kritický. A nesnaží sa veci pohnúť k lepšiemu, no skôr ukazovaním na iných a prázdnyimi rečami sa snaží odvrátiť všetky pohľady od svojich chýb. [24]

Táto kapitola v sebe zahŕňa aj doťahovanie vecí dokonca a plnenie termínov. Často sa pri študentskej produkcii stáva, že režisér alebo produkčný odíde do zahraničia a na nedokončený film mu neostane veľa priestoru. V tomto prípade mu ostávajú dve možnosti, buď to bude dokončovať prostredníctvom internetu na diaľku alebo svoju prácu jednoducho nechá tak a nedokončí ju.

Pokiaľ vedúce zložky filmového procesu takto absentujú, tak je film odsúdený na nedokončenie, pretože ostatné profesie pracujú na mnohých ďalších projektoch.

Ďalším často spomínaným kameňom úrazu bolo nedodržiavanie termínov. V prípade, že sa nedodržia vopred dohodnuté termíny nastáva problém, že ďalší vo vý-

robnom procese figurujúci nebudú mať, mimo pôvodný harmonogram, čas a priestor venovať sa danému projektu, čo spôsobuje ďalšie posúvanie dokončenia filmu.

Základnými vlastnosťami, ktorými by mal dobrý produkčný disponovať je slušnosť a uvedomelosť alebo ako sa u nás hovorí „zdohadlivosť“^{28c}. Režiséri sa sťažujú na to, že produkční nevedia jednať s hercami, resp. nevážia si ich obety a neraz je s nimi zaobchádzane veľmi neľudsky.

S opýtanými sme sa zhodli na tom, že zodpovednosť, ale hlavne lojalita, mnohým študentom produkcie a nielen produkcie chýba.

3.3.4 Nadchnutie pre daný projekt

Ďalšou vlastnosťou, ktorá produkčným chýba je nadšenie. Ak chcem niekoho motivovať, musím byť sám motivovaný, to je základné pravidlo. A tak ak má byť produkčný akýmsi hnacím motorom pre celý štáb, musí byť sám motivovaný.

Ako je vidieť jednotlivé body, ktoré tu spomínam na seba navzájom nadväzujú. Pokiaľ je človek pre danú vec dostatočne motivovaný, je ochotný venovať všetok svoj čas jej príprave a následne nie je núdza o lojalitu voči danému nadriadenému alebo inštitúcii. Žiaľ platí aj opak, s ktorým sa stretáme práve v študentských kruhoch.

Študentom chýba nadšenie a ak ho aj zo začiatku majú, časom, aj kvôli zdĺhavej produkcii, klesá a s ním klesá aj morálka a lojalita k producentovi.

3.3.5 Nedostatky zo strany inštitúcie

Nielen študenti oboru produkcia sa pri osobnom rozhovore sťažovali aj na nedostatočnú informovanosť zo strany vedenia. Výučba produkcie je údajne nepostačujúca a sami často nevedia ako a hlavne kde majú vybavovať rôzne náležitosti potrebné k realizácii projektov.

Ako to už býva, ak má človek niečo robiť, musí vedieť čo má robiť, a hlavne ako to robiť. V každej výpovedi bolo zmienené, že produkční nevedia čo sú povinní zabezpečiť

²⁸ Ak niekto prirodzene vie, ako sa v danej chvíli zachovať.

a čo, naopak, už nie je v ich náplni práce. Často sa potom stáva, že produkčný je za poskoka, ktorý musí narýchlo zháňať drobnosti, ktoré si jednotlivé zložky zabudli zabezpečiť sami alebo sa stáva, že produkčný pripravuje občerstvenie počas nakrúcania. Čo má pochopiteľne za následok, že si produkčný neplní svoje primárne povinnosti spojené s realizáciou nakrúcania.

„Produkčný si musí vychodiť svoju cestičku sám“, hovorí jedna nemenovaná študentka odboru produkcia. A zároveň tvrdí, že na hodinách produkcie sa dozvedela síce množstvo informácií, ktoré boli pomerne široké, no nenaučila sa základné veci, potrebné k realizácii produkcie na školskej pôde²⁹.

„Svoje vlastné know how som si musel vytvoriť sám“ hovorí iný študent, ktorý hodnotí nedostatok vo výučbe produkcie na škole kladne. Tvrdí, že produkčný musí byť „hodený do vody a prinútený sám plávať“. Podľa jeho tvrdenia sa dobrý produkčný musí zorientovať v systéme inštitúcie v ktorej pracuje. V každej produkcii je systém podávania zmlúv, spôsob financovania a likvidácie iný a aj v praxi to bude tak. Nový zamestnanec sa musí naučiť ako v konkrétnej firme fungovať.

Niektorí opýtaní sa zmienili o tom, že im chýba akási opora pri produkcii. Chýba im niekto, kto by sa venoval hlavne začínajúcim produkčným, niekto, kto by ich usmernil a prípadne napomenul ak robia niečo zlé.

Aj pre našu Univerzitu by bolo lepšie ak by za niektoré dôležité zmluvy, ktoré uzatvárajú študenti nižších ročníkov v mene fakulty, zodpovedal zamestnanec školy.

²⁹ Tu mám na mysli obehly zmlúv, rezervácie, objednávky, povolenia a podobne.

III. PROJEKTOVÁ ČASŤ

4 VYHODNOTENIE PRIESKUMU

Prieskum prebehol bez problémov a získané informácie sa mi podarilo bez strát previesť do písanej podoby a po prepise som sa mohol venovať ich vyhodnocovaniu.

Ako som v predchádzajúcej časti spomínal, mojou snahou pri prieskume bolo získať informácie ako danú situáciu v školskej produkcii v budúcnosti vylepšiť, čo sa mi podarilo nad moje očakávania.

S pomocou spolužiakov sme spoločne určili najfrekvencovanejšie problémy a zároveň sme sa zhodli, akými opatreniami by bolo možné eliminovať dané problémy.

Ukázalo sa prínosným zvoliť za respondentov nielen študentov z radov produkcie, ale aj režisérov, ktorí prichádzajú do kontaktu so študentmi produkcie najčastejšie. Vďaka tomu som dospel s objektívnejším výsledkom ako keby som do výskumu zahrnul len študentov jedného oboru.

4.1 Návrh riešenia plynúci z výskumu a potvrdenie predpokladov

Napriek tomu, že som sa pri prieskume nepridržal bodov, ktoré som v časti analýzy možných príčin problémov spomenul, mnohé z nich sa mi potvrdili ba dokonca sa aj doplnili o iné uhly pohľadu. Iné sa ukázali byť nie až tak dôležitými ako som si na začiatku myslel, no v podstate všetky moje prvotné predpoklady sa prelínajú a dopĺňajú.

V tejto časti rozviním úvahy respondentov a budem prezentovať návrhy na zmeny, ku ktorým sme v prieskume dospeli a ktoré by mali viesť k zlepšeniu situácie v školskej produkcii.

4.1.1 Venovať patričný čas prípravám

V tomto prípade sa môj predpoklad ukázal správny a skutočne častou príčinou komplikácií a problémov pri nakrúcaní má na svedomí slabá príprava realizácie.

Je zrejmé, že prípravám je nutné venovať vysokú pozornosť a čas. Čím lepšia príprava, tým je priebeh realizácie plynulejší a kvalita výsledného diela vyššia.

Obrázok 12.: vyhodnotenie prieskumu

Príprava zahŕňa aj neustále premýšľanie nad daným projektom. Vedúci produkcie by si mal v mysli stále dokola premietat' celý priebeh realizácie projektu. S tým aj úzko súvisí schopnosť predvídať. Pri častom premýšľaní nad produkciou prichádzajú myšlienky, na základe ktorých sa dá vyhnúť nechceným komplikáciám.

Nezávisle na sebe sa opýtaní zhodli na tom, že v čase príprav by sa mali minimálne hlavné zložky³⁰ vybrať napríklad niekam na chatu, kde by spolu preberali priebeh produkcie po všetkých stránkach: po kameramanskej, režijnej a v neposlednom rade produkčnej.

Hlavné profesie spolu navzájom súvisia a tieto tri osoby by mali o sebe vedieť všetko, na čom pracujú. Ak sa režisér rozhodne niečo zmeniť, určite by o tom mal vedieť kameraman, lebo tomu sa môže zmeniť postavenie osvetlenia alebo kamier a produkčný, ktorý všetko zabezpečuje, drží kasu a má prehľad o ľudských a materiálnych zdrojoch a možnostiach. Toto platí aj opačne, ak produkčný na niečom pracuje, väčšinou sa to týka kamery a réžie, mal by teda upovedomovať režiséra o úspechoch a neúspechoch pri produkčných prípravných prácach.

Táto komunikácia a vzájomné vedomie o práci toho druhého je veľmi dôležitá a prispieva k celkovej pohode v prípravných fázach, a tá sa prenáša až do realizácie a záverečných prác.

4.1.2 Komunikácia

Do príprav a nielen tam patrí práve komunikácia. Jej nedostatok v študentskej produkcii mi potvrdili opýtaní prevažne režiséri, ktorí sa sťažujú na slabú informovanosť zo strany produkcie ohľadom príprav nakrúcania.

Nedostatočná komunikácia spôsobuje aj zlú reputáciu školy vo svete, kde študenti vystupujú v mene školy a v mene školy aj uzatvárajú rôzne zmluvy. No po uzavretí zmluvy študent prestáva komunikovať napríklad so sponzormi, ktorí nemajú prístup k takmer žiadnym informáciám.

³⁰ Režisér, kameraman a vedúci výroby.

Obrázok 13.: *komunikácia*

Kameňom úrazu často býva nedostatočná komunikácia a to nielen medzi hlavnými profesiami navzájom, ale aj medzi produkciou filmu a vedením školy. Podľa študentov by sa malo stať pravidlom, že by produkční podávali pravidelné správy, v ktorých by stálo, aké majú plány na najbližšie obdobie a ako sa im podarilo splniť plány z minulého. Tieto správy by zahŕňali dlhodobé a krátkodobé plánovanie a taktiež by boli študenti hodnotení za dodržiavanie vopred určených termínov.

V prípade nesplnenia termínov, by musel študent písomne zdôvodniť prečo termín nedodržel. v prípade, že by mu vyjadrenie nebolo uznané nasledovali by sankcie v podobe neudelenia kreditov alebo finančné postihy podľa predošlej zmluvy.

Organizácia práce a časový manažment sú v práci producenta jedným z najdôležitejších atribútov. Keďže produkčný je zodpovedný aj za ďalšie profesie a za dodržiavanie ich termínov o to viac musí sám dokonale ovládať organizáciu svojej práce.

4.1.3 Zodpovednosť za plnenie termínov

Jedným z častých problémov pri produkcii je neplnenie termínov na čas. To sa však netýka len produkčných, ale aj ostatných profesií. Pokiaľ bol odsúhlasený termín odovzdania práce hrubého strihu alebo práce zvukára, tento je povinný daný termín splniť. V opačnom prípade musí oneskorenie vysvetliť.

V prípade jeho opätovného nesplnenia³¹, je študent hodnotený záporne a zodpovednosť prechádza na pedagóga, ktorý má daný odbor na starosti, je už na jeho uvážení, či dá prácu inému študentovi alebo to urobí sám³².

³¹ Ak nie je dodržaný prvý termín, udelí vedúci oboru ďalší – posledný termín odovzdania práce.

³² Pedagóg, ktorý prijíma a vedie študenta by mal byť zodpovedný a ručiť za jeho prácu – je to aj jeho obraz .

Produkčný má za úlohu, po dohode a odsúhlasení obidvoch strán, zadať termíny a kontrolovať ich plnenie, ale nie je jeho povinnosťou každú chvíľu kontrolovať ostatné zložky, či si svoje povinnosti plnia.³³

4.1.4 Návrh na zmeny vo výučbe produkcie

Opýtaní študenti navrhovali ako najdôležitejšie určiť ako by mal produkčný postupovať pri tvorbe multimediálneho diela na školskej pôde. Ako v každej firme aj na univerzite sú určité pravidlá, ktoré sa zamestnanci musia naučiť a akceptovať. Inak to nie je ani v obore produkcie.

Nedostatočnú informovanosť je jednoduché odstrániť a to niekoľkodňovým povinným workshopom v rámci školy, na ktorom by sa študenti produkcie dozvedeli všetky potrebné informácie ohľadom systému na škole. Dozvedeli by sa, kde a ako zadávať zmluvy, ako dlho trvá ich vybavenie, aké účty je možné preúčtovať, ako a kde ich majú odovzdať a podobne.

Ďalšie informácie ohľadom kompetencií produkčného v praxi síce produkční dostávajú na výučbe produkcie, no na školskej pôde veci fungujú trochu ináč a preto by bolo vhodné okrem informácií na stránkach, vyhotoviť manuál produkčného v školskom prostredí, v ktorom by bol kompletný návod ako postupovať pri práci. Zároveň by tam postupne pribudli najčastejšie chyby produkčných, rady starších a skúsenejších spolužiakov a príčiny problémov, ktoré vznikli pri rôznych študentských projektoch.

Niektorým študentom, a to nielen produkcie, chýbajú základné znalosti o kompetenciách jednotlivých zložiek. Napriek tomu, že tieto informácie dostávajú už v prvom ročníku, nedokážu ich aplikovať v praxi. Ako riešenie tohto problému navrhujem zaviesť pravidelné ukázkové nakrúcania, ktorých by sa v štábe povinne zúčastňovali študenti ateliéru. Nakrúcanie by sa konalo presne podľa daného manuálu.

Ďalej sme narazili na problém produkčných s komunikáciou a prezentovaním svojich zámerov. Študenti majú problém formulovať svoje myšlienky. Na škole absentuje vý-

³³ Tento bod by platil v prípade, že je študent, ktorý neplní termín študentom ateliéru. V opačnom prípade za zložku ručí sám produkčný.

učba rétoriky pre študentov réžie a produkcie. Domnievam sa, že práve tento predmet by mohol zvýšiť sebavedomie produkčných a tým zlepšiť ich efektivitu pri získavaní finančných zdrojov pre študentské projekty.

S týmto bodom úzko súvisí aj komunikácia „tvárou v tvár“. Produkčný je denne vystavovaný potrebe komunikovať s ľuďmi a to nielen elektronicky alebo telefonicky, ale predovšetkým priamo.

Preto si myslím, že podobne ako sa režiséri učia pracovať s hercom, tak by sa aj v produkcii mali učiť základy správania sa nielen k hercom, ale celkovo k ľuďom, ktorí pomáhajú pri študentskom filmovaní. Je treba aby si študenti produkcie uvedomili, že komunikácia s ľuďmi je dôležitá a často na nej stojí aj celý projekt.³⁴

4.1.5 Zamestnanec univerzity ako strecha produkcie

Študenti sa v rozhovore zmienili o potrebe zástupcu školy ako producenta. Podľa názoru študentov im chýba osoba, ktorá by zastrešovala a mala na zodpovednosti študentské nakrúcania. Je takmer samozrejmé, že študenti, prevažne nižších ročníkov, budú zo začiatku robiť z nevedomosti množstvo chýb, na ktoré zbytočne dopláca univerzita.

Je potrebný niekto, kto by ich viedol a kontroloval ich kroky, niekto, kto by ich v prípade potreby usmernil, prípadne zastavil nakrúcanie ak by to bolo nutné.

Je pravdou, že človek sa najviac naučí pri praktickom vykonávaní danej práce, ale veľké komplikácie, spôsobené nevedomosťou študenta, môžu odradiť aj veľmi šikovného a nádejného študenta produkcie, čo je škoda.

Neraz sa stane, že pri nakrúcaní vznikne škoda napríklad vlastníkovi pozemku alebo nehnuteľnosti, v ktorej sa realizuje filmovanie. Študenti majú tendenciu na podobné problémy zabúdať a majitelia ostávajú nespokojní. V tomto prípade je nutné aby študenti po nakrúcaní uviedli všetko, čo bolo poškodené, do pôvodného stavu. Po samotnom nakrú-

³⁴ Tu mám na mysli predovšetkým komunikáciu s hercami a majiteľmi nehnuteľností, použitých pri nakrúcaní.

caní je nutné skontrolovať, hoci telefonicky, či je všetko v poriadku, na čo študenti produkcie často zabúdajú.

Keďže študenti produkcie vytvárajú zmluvy v mene školy, je v jej záujme aby všetko prebiehalo v poriadku a bola pravidelne informovaná o práci študentov. Domnievam sa, že pre túto funkciu by bolo vhodné zamestnať pracovníka, ktorý by mal na starosti práve vedenie produkcie a produkčných pri štúdiu.

Šlo by o človeka, ktorý by mal dokonale poznať autorské právo, mal by sa orientovať v ekonomických aspektoch, ale predovšetkým by mal byť dobrým manažérom a vedieť motivovať študentov, ktorí by ho mohli časom aj sami nahradiť. Tento krok by výrazne prospel produkcii na ateliéri a zároveň by sa zvýšila kvalita a tým aj prestíž školy.

4.1.6 Špecializácia produkčných

Vo filmovej praxi je často zaužívané, samozrejme to závisí od každého projektu individuálne, že je práca produkčného rozdelená do menších častí. Je zvykom, že sú produkční, zvlášť pre realizáciu, pre záverečné práce, pre ekonomické záležitosti, právne oddelenie, produkčný pre konkrétnu lokáciu a podobne.

Samozrejme tento model je pre školské podmienky kvôli nedostatku študentov odboru produkcie ťažko realizovateľný, no priblížiť sa by nebolo také náročné a podľa môjho názoru ani márne.

Pokiaľ má jedná osoba na starosti celé nakrúcanie od počiatku až po výrobu kópií diskov, a produkcia sa natiahne aj na obdobie dlhšie ako je jeden školský rok, je isté, že nebude pracovať len na tomto jedinom projekte, ale zapojí sa ako vedúci produkcie do ďalších projektov bez toho, aby bol ten prvý dokončený. Tento fakt má za následok to, že produkčný stráca silu a motiváciu v danom projekte pokračovať.

Aby sa týmto komplikáciám predchádzalo bolo by dobré, keby sa každý projekt na začiatku podľa zložitosti rozdelil na niekoľko častí, ktoré by bolo potrebné počas produkcie vykonávať a rozdeliť to medzi viacerých študentov, prípadne aj nie produkčných, ktorí by mali tú danú svoju časť produkcie na starosti a zodpovedali by za jej organizáciu. V prípade absencie by bol každý povinný za seba nájsť náhradu a relevantne zdôvodniť prečo sa produkcie nezúčastní.

Myslím si, že tento model by bol úspešný aj z toho dôvodu, že každý študent by participoval na väčšom množstve projektov a nebol by vyčerpaný jedným, ktorý sa naťahuje na dlhšie obdobie. Zároveň by sa zvýšila efektivita práce a skrátila doba produkcie jednotlivých diel.

4.2 Časový a stresový manažment

Jednou z najfrekvencovanejších výhovoriek študentov je, že nemajú dostatok času, aby mohli urobiť to alebo tamto, lebo práve robia niečo iné. Potom sa stáva, že daná osoba časom začne na všetky požiadavky odpovedať rovnako, že jednoducho nemá čas a nestíha. A keď sa pozrieme na výsledky, často ich nevidíme.

Obrázok 14.: časový manažment

V dôsledku toho je potrebné sa stále viac zaoberať efektívnym riadením svojho časového harmonogramu.

Úloha vedúceho zvykne byť náročná a stresujúca. Štúdiá manažmentu hovoria, že táto úloha v sebe obsahuje vysokú mieru zodpovednosti a veľké množstvo povinností a aktivít, ktoré sú často nevyspytateľné a ťažko kontrolovateľné.

Časový manažment úzko súvisí so stresovým manažmentom a nie každý stres je na škodu. Existuje takzvaný dobrý stres, ktorý podnecuje vyššiu výkonnosť, no v tejto časti sa budem venovať stresu, ktorému sa budeme snažiť správnou organizáciou času predísť.

Medzi najčastejšie príčiny vzniku stresu patria fakty:

1. Nevieme, čo chceme alebo ak to vieme, tak si to nevieme naplánovať a tým sa k svojmu cieľu dostať.
2. Máme pocit, že pre danú vec je treba urobiť veľké množstvo práce a to nás často odrádza.
3. Práca nás nenaplnia.
4. Cítíme sa nedocenení.

Riešenia:

1. Určiť si ciele, naplánovať si harmonogram ich plnenia a striktné ho dodržiavať.
2. Napísať si čo všetko je potrebné zariadiť a zistíme, že toho v skutočnosti nie je tak veľa.
3. To môže byť zapríčinené viacerými faktormi (zlá životospráva, malo pohybu, nevieme sa tešiť z maličkostí atď.), no samotnou prácou až v poslednom rade.
4. Reálne zvážme svoj podiel na úspechu celku, nemyslíme si o sebe príliš? [25]

Zlý časový a stresový manažment spôsobuje podráždenosť, únavu, problémy s koncentráciou, zábudlivosť, poruchy spánku, ktoré na seba nabaľujú ďalšie problémy ako sú fyzické poruchy a depresie.

Toto pravidlo funguje aj opačne, biologické potreby nie je dobré zanedbávať. Ak ste chorí, vaša produktivita práce rapídne klesá, robíte menej uvedomelé a správne rozhodnutia. Počas choroby alebo akejkol'vek inej nesplnenej primárnej ľudskej potreby trpí váš manažment. [4, s. 9]

Kľúčom k úspechu v časovom manažmente nie je nájsť si viac času, ale určiť časovú náročnosť na danú úlohu a potom ju v čo najpresnejšom časovom horizonte splniť. Pri tom je nutné sa snažiť využívať čas čo najefektívnejšie a oddeliť čas na oddych od času na prácu.

Hospodárenie s časom vyžaduje prax. Je potrebné si klásť otázku, či je to, čo práve v tejto chvíli robím nutné a dôležité a či nie je niečo dôležitejšie.

Nájdite si spôsob ako rozdeliť svoj pracovný čas podľa stupňa dôležitosti na dôležitý a menej dôležitý. Počas dôležitého pracovného času sa nenechajte rušiť vonkajšími podnetmi ako sú telefóny (pokiaľ s nimi práve nepracujete), sociálne siete, emailová schránka a podobne. V tomto čase sa sústredene a intenzívne venujte práci. K tomuto bodu patrí aj správne posúdenie ako som na danú prácu potrebný, či sa jedná o vec, kde môžem pomôcť, ale nie je to nevyhnutné, resp. poradia si aj bezo mňa alebo kde je nutné aby som venoval svoj čas a je to neodkladné.

Po skončení pracovnej doby odporúčam venovať čas uprataniu pracovnej plochy a jej príprave na ďalší deň. Nech má všetko na vašom stole a v šuplíku svoje miesto. Ušetrite si tým čas a pohodu pri hľadaní toho, čo práve potrebujete. Budí to lepší dojem aj

na vašich spolupracovníkov alebo podriadených aj nadriadených. Vaša práca v kancelárii nesmie byť prázdna a bezduchá.

Naučte sa delegovať iných. To čo nemusíte robiť práve vy, delegujte na svojich asistentov alebo na ľudí, ktorí to zvládnu. Je syndrómom niektorých síce pomerne zbehlých, ale stále začínajúcich produkčných, že sa snažia robiť všetko sami. Postupom času si ale musia uvedomiť, že tú manuálnejšiu prácu³⁵ je nutné zveriť iným, aby sa mohli venovať tomu, čo za nich naozaj nikto iný urobiť nemôže. Správne rozdelenie úloh a delegovanie kompetencií vám ušetrí množstvo času a uchráni vás od zbytočného stresu. [1, s. 21]

Urobte si poriadok vo svojej mailovej schránke. Rozdeľte si poštu na urgentnú, ktorú je treba vybaviť okamžite a na voľno časovú, na ktorú si nájdete čas poobede alebo večer. Aj maily, ktoré plánujete otvárať a vybavovať večer odporúčam rozdeliť na nevyžiadanú poštu, ktorá len zaberá čas a na tú, ktorej naozaj chceme venovať svoj voľný čas.

Vyhradte si denne presný čas na čítanie mailov. Priebežné kontrolovanie emailovej schránky vás oberá nielen o produktívny čas dňa, ale tak isto odvádza vaše myšlienky od práce a tým znižuje kvalitu vašej práce. [6, s. 85]

Podobne ako v mailoch, urobte si poriadok aj v telefonovaní. Telefónne hovory v mnohých prípadoch ušetria ohromné množstvo času, no je treba sledovať aj druhú stránku mince a to dĺžku a nutnosť telefonovania. Vyhradte si denne presný čas na hovory a určite aj za akú dobu konkrétnu vec telefonicky vybavíte a držte sa toho. Uvedomíte si, že väčšinou strávite zbytočne veľa času s telefónom pri uchu. [2, s. 77]

Naučte sa dobre si organizovať schôdzky a to mám na mysli nie len správne naplánovanie, ale aj časovú náročnosť. Na samotnej schôdzke dbajte na jej efektivitu. Niekedy, pokiaľ nepocitíte dostatočnú efektivitu stretnutia, je vhodné ho prerušiť alebo skončiť a odložiť na inokedy. [25]

V časovom manažmente niekedy stačí použiť zdravý sedliacky rozum. Človek prirodzene dobre vie, čo je preňho najlepšie a čo mu naopak priťažuje, no v dnešnej dobe sa

³⁵ Práca, kde nie sú potrebné veľké skúsenosti alebo kompetencie.

toho spravidla nepridíža a robí pravý opak. Základ úspechu je rozhodnutie, že chcem byť šťastným a úspešným a som ochotný pre to niečo urobiť.

Cesta k úspechu nie je rýchla ani ľahká a to je pravdepodobne kameňom úrazu moderného a lenivého človeka. Nuda a obviňovanie všetkých naokolo je pravý opak napredovania a škodí práve osobe, z ktorej to vychádza. Konflikty žerú nielen nervy, ale aj čas. [6, s. 95]

Už snaha je prvým krokom správnym smerom. Časový manažment nám pomáha robiť veci jednoduchšie a efektívnejšie.

4.3 Motivácia

Existujú rôzne páky, ktorými sa dá dosiahnuť úspech a prosperita. Medzi najznámejšie patria: direktívne riadenie, autoritatívna výchova, psychický nátlak, fyzické násilie, ma-

Obrázok 15.: *motivácia*

nipulačne techniky alebo populistické metódy. No kde už nestačia tieto primitívnejšie metódy, tam pomáha motivácia. [3, s. 2]

Motivácia je základom úspechu v každej spoločnosti. Výnimkou nie je ani študentská produkcia. Napriek všetkému, čo tu už odznelo sa domnievam, že ak by boli študenti produkcie schopní ostatných študentov, ale aj seba dostatočne motivovať, mnohé komplikácie by sa úplne stratili. Správna motivácia nie je len o tom, aby ostatní robili to, čo chcem ja, ale predovšetkým je to nástroj, ktorý zlepšuje vzťahy a má pozitívny vplyv na dobro obidvoch strán.³⁶

Motivácia má už vo svojej podstate zakorenenú nutnosť pochopenia toho druhého. Ten, kto potrebuje od iných dlhodobejšie niečo bez násilia získať, kto chce iných motivovať, musí prestať myslieť len na seba. Motivovať znamená nielen brať, ale aj dávať. Pri správnej motivácii poskytujeme druhej strane uspokojenie jej záujmov. V opačnom prípade by sa jednalo o prostú manipuláciu. Motivácia je teda krokom k lepším ľudským

³⁶ Tu mám na mysli stranu riadiacu (produkčný, producent) a stranu výkonnú (ostatné zložky).

vzt'ahom, čo je v dnešnej dobe potrebné ako soľ. Neznamená to, že musíte chodiť na všetky oslavy a ostávať tam až dokonca, je to skôr o pochopení a snahe vžiť sa do iných.

Pokiaľ ale chceme ľudí správne motivovať, nestačí sa o nich len zaujímať, je potrebné ich aj chápať, rozumieť ich potrebám. Záujem o človeka ako jednotlivca je záležitosťou postoja, ku každému zvlášť. Skutočný záujem o ľudí sa nedá nadobudnúť čítaním tejto práce, ale skutočným pozitívnym postojom k ľuďom, chápaniu ich potrieb a ich napĺňaniu. [3, s. 5]

4.3.1 Základné pravdy o motivácii

Zmyslom motivácie je vytvorenie pozitívneho prístupu ku práci a to nenásilnou metódou. Motivácia je proces, ale aj výsledok tohto procesu.

Kladný vzťah k práci môžeme u ľudí navodiť buď finančnou, či naturálnou odmenou³⁷ alebo ak je splnenie úlohy spojené s vnútorným presvedčením osoby vykonávajúcej konkrétnu prácu.

Ak sa jedná o vyvolanie ochoty niečo urobiť pomocou vonkajších stimulov, hovoríme o **stimulácii**. Táto metóda je pomerne jednoduchá, no nie je dlhodobá. V momente, keď stimulácia prestane, práca sa s najväčšou pravdepodobnosťou tak isto skončí.

V prípade nehmotnej odmeny v podobe naplnenia už existujúcich vnútorných motívov hovoríme o **motivácii**. Táto metóda má na rozdiel od stimulácie veľkú výhodu, pretože, ako som už spomínal, je „behom na dlhšiu trať“. Dobře motivovaní ľudia vykonávajú prácu pretože ich to baví a považujú to za dôležité nielen pre svojho zamestnávateľa a svoj príjem, ale aj pre svoje vnútorné blaho. Je však náročné dobre motivovať, pretože si to vyžaduje individuálny prístup ku každému podriadenému zvlášť.

Motivácia je, ako som už spomínal, o prístupe k ľuďom. Existuje množstvo typov ľudí a niekedy nie je ľahké zosúladiť prácu, ktorú treba vykonať s jednotlivými zamestnancami. Môžeme sa pokúsiť prispôbiť jedinec práci, čo vedie k menšej spokojnosti a potrebe zvýšenej kontroly. Ďalšou možnosťou je prispôbiť úlohu človeku a to v našich

³⁷ Rozumej akékoľvek nepeňažné odmeny

školských podmienkach môže znamenať prispôsobenie pracoviska, zlepšenie podmienok pre prácu študentov a to napríklad spôsobom akým zadáme úlohu, spôsobom ako s človekom jednáme či ho považujeme za rovnocenného. To ako sme naladení voči iným, o nás prezradí reč nášho tela.

Každého človeka nejaká práca baví a napríklad iná menej alebo vôbec. Závisí to od konkrétnej osobnosti, od situácie, v ktorej sa vyskytuje, ale hlavne na šikovnosti produkčného, v ktorého záujme je aby daná práca ľudí v štábe bavila.

Jednou z azda najťažších úloh motivácie je jednanie s jednotlivcami. To podporí presvedčenie každého človeka, že pre Vás nie je len číslom, ale osobnosťou. Zároveň je nutné mať na všetkých rovnaký meter. Nemôžete otvorene tolerovať niekomu niečo, čo iným netolerujete. Zámerne som použil slovo „otvorene“, pretože je zároveň potrebné jednotlivo posudzovať každého správanie a priestupky a aj prípadne tresty musia byť vybrané citlivo.³⁸ [3, s. 6]

Základom je nájsť v akejkol'vek práci záujem, niečo, čo by pracovníka bavilo a s ostatnými povinnosťami sa už pravdepodobne vyrovná sám. Kto sa pri práci aspoň trochu baví, urobí viac za kratšiu dobu. Spokojnosť pracovníka s prácou vedie k tomu, že neraz robí veci, ktoré už nemusí a to chceme dosiahnuť.

Medzi motiváciou a manipuláciou je len malá medzera. Základná podmienka motivácie je zamerať sa na človeka, ktorého chcem ovplyvniť. Zamerať sa na jeho potreby a požiadavky a nie na svoj cieľ. Mojim cieľom musí v prvom rade byť snaha urobiť prácu ľuďom príjemnejšou.

Motivácia uspokojuje záujmy motivujúceho tak, že uspokojuje aj záujmy motivovaného. No na druhej strane manipulácia sa zameriava iba na záujmy manipulujúceho a uspokojenie nejakej potreby manipulovaného, je iba vedľajší dôsledok alebo dočasná taktika.

Ovplyvňovanie iných má výrazný etický aspekt. Tu veľmi záleží na tom, či pri ovplyvňovaní využívame skutočné záujmy ľudí, na ktorých pôsobíme alebo ich určité

³⁸ Viac citlivé povahy by mohli byť dotknuté príliš prísnyimi trestami a opačne.

záujmy zámerně umelo posilňujeme alebo dokonca vytvárame tak, aby to vyhovovalo naším potrebám.

Aj keby sme nechceli ovplyvňovať druhých, vždy vychádzame z toho, čo motivuje nás. Ak pochopíme, v čom sa iní od nás líšia, zistíme, kde ubrať a kde pridať. Pokiaľ k tomu ešte pridáme úprimné presvedčenie, že aj druhý má právo byť originálny, naše pôsobenie bude nielen správne, ale aj vierohodné.

5 VLASTNÁ PRODUKČNÁ ČINNOST POČAS PÔSOBENIA NA UNIVERZITE

Počas svojho pôsobenia na školskej pôde som sa podieľal na niekoľkých projektoch a to väčšinou ako vedúci výroby. Do svojej práce som sa snažil vkladať všetky svoje doterajšie skúsenosti zo všetkých oblastí, v ktorých som pracoval.

Keďže vedenie projektov si často vyžaduje manažérske, obchodnícke, personálne, ale aj manuálne zručnosti, boli pre mňa plusom rozmanité predošlé zamestnania a brigády počas mojich štúdií na Slovensku.

Pri práci na školských projektoch som si všímal chyby iných, no predovšetkým svoje a považoval ich ako hnaciu silu pre dosahovanie ďalších cieľov s výrazným eliminovaním predošlých pochybení.

V tejto záverečnej kapitole opíšem svoju produkčnú činnosť na škole.

5.1 Projekty, na ktorých som pracoval ako vedúci výroby

5.1.1 Študentský film „Kočky“ a jeho premiéra

Hneď po príchode na fakultu a po zoznámení so spolužiakmi som bol ako jediný produkčný magisterského štúdia oslovený spolužiačkou a režisérkou, ktorá v tom čase dokončovala svoj bakalársky film, či by som jej nepomohol s dofinancovaním a vedením dokončovacích prác na jej filme. Táto ponuka bola pre mňa výzvou a po nie dlhom premýšľaní som ju prijal.

Obrázok 16.: *fotografia z premiéry*

Film bol nakrútený na filmovom materiály super

16 a bol pripravený na online strih v profesionálnom štúdiu. Mojou úlohou bolo zohnať zvyšných sto štyridsať tisíc korún českých, aby sa film mohol dokončiť. Toľko totiž stálo čistenie filmu v Českej Televízii, farebné korekcie a strih v strihovom štúdiu UPP v Prahe. Čo sa nakoniec vďaka sponzorom a Univerzite Tomáša Bati podarilo.

Ďalším krokom v dokončovaní filmu bolo usporiadanie premiéry, ktorá sa uskutočnila vo veľkom kine v Zlíne 15.12.2010 (obr. 16). Bola to mimoriadne úspešná akcia s účasťou viac ako štyristo ľudí z radov študentov, zamestnancov školy, ale aj externistov a pracujúcich.

Na príprave premiéry sa podieľala režisérka filmu a študentka marketingových komunikácií. Skôr než sme zahájili propagáciu, bolo potrebné rozhodnúť, ktoré filmy budú na premiére prezentované okrem toho nášho. Potom nasledovala propagácia, ktorá zahŕňala vyhotovenie plagátov premiéry, pozvánok a rôznych iných propagačných materiálov.

Samotná propagácia prebiehala rôznymi spôsobmi okrem plagátov, letákov a pozvánok (obr. 17.), aj na stránkach sociálnych sietí, na propagačných obrazovkách po celej univerzite, informácie o našej akcii sa objavili v rádiách a taktiež v tlači.

Ďalším bodom v organizácii, ktorý predchádzal realizáciu, bolo zarezervovanie kina a techniky na premietanie.

Na spestrenie celej akcie bolo po skončení k dispozícii malé občerstvenie, za ktoré vdčíme sponzorom.

Akcia bola sponzorovaná pomocou sponzorských darov a z financií poskytnutých ústavom animácie a audiovizie.

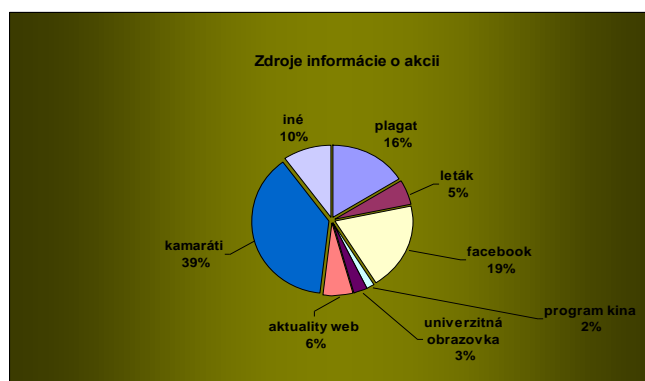
Po skončení premiéry sme zozbierali vopred pripravené anketové lístky a do nasledujúceho dňa som ich vyhodnotil. V ankete sme sa pýtali na najlepšie filmy premiéry a chceli sme zistiť koľko zo zúčastnených bolo z akej fakulty a podobné štatistické informácie (obr. 18).

Obrázok 17.: ukážka pozvánky na premiéru

Na túto akciu prišlo viac ako štyristo ľudí a mali sme veľmi pozitívne ohlasy aj zo strany vedenia. Bola vyslovená myšlienka o zavedení pravidelnosti podobných akcií, čo sa o rok na to, síce s časovým oneskorením, ale predsa, podarilo študentom štvrtého ročníka produkcie s účasťou približne šesťsto hostí.

Po premiére však práce na filme nekončia a je potrebné dokončiť výrobu DVD a rozosielanie na festivaly, na ktorých bol film mimoriadne úspešný a v súčasnosti sa tešíme na jeho ďalšie úspechy.

Obrázok 18: ukážka grafu z akcie

5.1.2 Študentský film „Mlýn“

Ďalším projektom, na ktorom som sa podieľal v pozícii vedúceho výroby bol krátky film s názvom „Mlýn“ (obr. 19). Autorom poviedky, podľa ktorej sa film nakrúcal bol samotný režisér, takže v tomto prípade sme autorské práva na námet mali od začiatku vyriešené a mohli sme sa naplno venovať prípravám scenára, na ktorého doladovaní som sa tak isto podieľal.

Od začiatku tohto projektu som bojoval s nedostatkom financií na jeho realizáciu. Z fondu nám bola poskytnutá len polovica potrebného rozpočtu. Film som dofinancoval vďaka štedrým sponzorom, ale aj veľmi ochotným ľuďom z mesta Potštát, kde sme realizovali nakrúcanie.

Obrázok 19.: ukážka z filmu Mlýn

Film sa odohrával na poli nad mestom, kde bol problém s vodou, elektrickou energiou a keďže sme nakrúcali v noci na poli s veternými turbínami, takmer stále tam fúkal nepríjemný vietor a neminul nás ani dážď so snehom.

Pred nakrúcaním bolo potrebné urobiť niekoľko úprav na „pláci“, ktorý mal rozlohu viac ako tridsať tisíc metrov štvorcových. Bolo treba vykopať jamu o rozmeroch šesť metrov v priemere a tri metre hlbokú, ďalej bolo treba zabezpečiť maringotku, v ktorej býval hlavný hrdina, elektrický prúd, prístrešok pre hercov, štáb a techniku a podobne.

Ako to už býva počas nakrúcania sa nám vyskytli mnohé komplikácie a problémy v podobe poľnohospodárskych strojov na poli, niekoľkých výpadkov prúdu, no neminuli nás ani návštevy polície. Našťastie nakoniec sme všetko a takmer všetci v zdraví zvládli.

Premiéra filmu sa uskutočnila na už spomínanom podujatí, ktoré mali na starosti štvrtáci. Akcia bola mimoriadne úspešná a film sa divákovi veľmi páčil. Teraz nám ostáva výroba DVD nosičov a rozosielanie po festivaloch.

5.1.3 Projekt Azrael a Jack a jeho pilot

Azda najväčším a najzdĺhavejším projektom, na ktorom som pracoval ako vedúci výroby je film s pracovným názvom Azrael a Jack (obr. 20). Prvá myšlienka na vznik tohto diela padla prvý mesiac počas štúdia na škole v Zlíne. Spolu s režisérom sme sa ako študenti prvého ročníka dobrovoľne zúčastnili študentského nakrúcania jedného nášho spolužiaka, kde sme sa dali do reči.

Slovo dalo slovo a dohodli sme sa na výrobe nášho spoločného magisterského filmu na motívy hororovej poviedky amerického spisovateľa. Spočiatku sme mali v pláne nakrútiť film presne podľa poviedky, no po nekorektnom prístupe zo strany majiteľa práv³⁹ sme sa rozhodli točiť na motívy.

Obrázok 20.: ukážka z nakrúcania projektu „Azrael a Jack“

S prvou verziou scenára sme žiadali o finančnú podporu najprv v rámci fakulty, kde sme vyhrali výberové riadenie a bolo nám odsúhlasených sto sedemdesiat tisíc korún českých. Ďalej sme sa pokúšali o získanie podpory zo štátneho fondu pre rozvoj kinematografie, kde sme síce obstáli najlepšie z filmov, ktoré boli poslané z našej školy, no na pridelenie grantu to nestačilo.

Rozhodli sme sa urobiť všetko pre to, aby sa film podarilo nakrútiť z prostriedkov školy a sponzorov.

Ako pribúdali ďalšie a ďalšie verzie scenára a obdobie realizácie sa približovalo, vedenie ateliéru sa rozhodlo „poistiť sa“. Štyri mesiace pred nakrúcaním nám dali za úlohu nakrútiť jeden obraz zo scenára ako skúšku režiséra, či by zvládol celé veľké nakrúcanie.

³⁹ Spočiatku nám práva odsúhlasili a vzápätí si spomenuli, že ich nevlastnia a ani nevedia komu ich predali.

Napriek nášmu namietaniu sme boli nútení toto provizórne nakrúcanie zrealizovať. V tom čase nám to ubralo veľké množstvo času, síl, ale aj financií, určených na filmovanie. Z odstupom času to ale hodnotím kladne, bola to skúška, v ktorej sme obstáli na výbornú.

Hlavné nakrúcanie sme realizovali v Brne na štyroch miestach. Trvanie realizácie bolo trinásť dní hlavné nakrúcanie, jeden deň nakrúcania v ateliéri a tri dni zvukových dokrútok, ktoré sme museli kvôli záberom s hlučným snehovým strojom zopakovať v ateliéri.

Po skompletizovaní všetkého potrebného materiálu sa zrealizoval čistý strih, ktorým ale moja práca nekončí. Bolo potrebné uskutočniť a zdokumentovať premiéru. A zaistiť ohlasy na film v tlači. Celé zadanie sa kvôli rôznym komplikáciám (predovšetkým nedostatok financií) podarilo odovzdať asi o dva týždne neskôr, ako bolo pôvodne naplánované.

Ďalej sa bude hotový film rozosielať po filmových festivaloch a pravdepodobne bude odvysielaný aj v bloku študentských filmov v Českej Televízii.

5.2 Iné aktivity

Ako to už medzi študentmi býva, často som pomáhal spolužiakom na ich malých, či veľkých projektoch len tak ako šofér alebo pomocník výpravy. Myslím, že takéto nakrúcania dajú človeku z produkcie možnosť nahliadnuť na túto prácu z iného uhla.

Obrázok 21.: ukážka študentského preukazu do kina

Ďalej som sa podieľal na pripomienkovaní a dotváraní rozpočtov ale aj scenárov pri niekoľkých študentských filmoch, na ktorých som ďalej, kvôli nedostatku času, nepracoval naplno, ale len externe.

Vďaka mojim skúsenostiam s kastingovými agentúrami a výberom hercov som mal na starosti kastingy pri niektorých študentských filmoch alebo som už len kontaktoval režisérmi vybrané postavy.

Medzi takéto aktivity patrí aj moja úspešná snaha o zavedenie študentskej zľavy do kina pre študentov filmu a animácie (obr. 21). Podľa môjho názoru študenti týchto oborov by mali mať povinnosť navštevovať kino pravidelne a pokiaľ možno zadarmo.

Dal som sa teda do rokovania najprv s vedením Zlínskeho multiplexu, kde mi povedali, že by som musel osloviť všetkých distribútorov a až potom by to bolo možné. Nakoniec po niekoľkých rokovaníach s vedením sa mi podarilo dohodnúť prijateľné podmienky pre obidve strany.

Ako som sa postupne dostával do povedomia medzi spolužiakmi, dostávali sa ku mne mnohé ponuky na prácu na študentských filmoch a nie veľmi príjemnou povinnosťou producenta je odmietnuť niektoré ponuky, hlavne z dôvodu pracovnej zaneprázdnenosti.

5.3 Zdroje financovania

Financovanie z fondu audiovizie je často nepostačujúce a študenti, sú povinní si časť zdrojov na nakrúcanie zabezpečiť sami. Podobne aj ja som si musel na každý zo svojich projektov zháňať financie z externých zdrojov.

Existuje mnoho návodov, ako zháňať finančné prostriedky, ako presviedčať firmy alebo jednotlivcov, nech obetujú kúsok zo svojho imania na študentský projekt, ale som si istý, že každý si musí nájsť svoj spôsob sám. Zo začiatku som oslovoval desiatky, ba aj stovky firiem, ale odpovede boli záporné. Časom som zistil, ako s vyššie postavenými ľuďmi jednať, ako ich zaujať svojou myšlienkou a motivovať.

Existuje aj o niečo schodnejšia cesta ako je priamo finančná pomoc a tou je nefinančné alebo naturálne sponzorstvo. Pre niektoré firmy je menej „bolestivé“, keď prispejú svojim výrobkom alebo službou. Je dobre vedieť čo chcem, a priamo osloviť sponzora, ktorý, podľa predpokladov, má kapacity na to aby podporil náš projekt.

Keď dostaneme financie, aj tak ich utratíme za tovar. Prečo rovno neosloviť firmy, ktoré daný tovar ponúkajú a nebáť sa pýtať si vedúceho v centrále, ktorý je kompetentný rozhodovať o takýchto veciach?

Pri práci sa mi mnohokrát podarilo dohodnúť veľmi priaznivé podmienky, či už to bolo zadarmo s recipročnou reklamou alebo s výraznou zľavou, stále sme sa dohodli a prospelo to obom stranám.

5.4 Administratíva

Každé nakrúcanie si vyžaduje okrem organizačných a finančnických zručností aj prácu s administratívou. Počas môjho pôsobenia na škole som si všetky administratívne úkony robil sám. Od základných dohôd so štábom, cez herecké zmluvy a zmluvy o prenájme, až po objednávky a faktúry.

Hoci sa to na prvý pohľad nezdá, ale administratíva si počas jedného nakrúcania vyžaduje celého človeka. Je potrebné sa vyznať v zákonníku práce, aby nevznikli nejaké nedorozumenia.

Každému odporúčam vyskúšať si túto prácu, ale ak sa chce človek venovať produkcii, musí mať na administratívne práce zvlášť určenú pracovnú silu.

5.5 Technické zabezpečenie

Producent sa musí vyznať v mnohých oblastiach nielen v svojej organizácii. V tomto som ako absolvent katedry telekomunikácií a multimédií nemal problém.

Technické zabezpečenie je pri filmovaní neodmysliteľné. Je to nevyhnutný výrobný prostriedok pri výrobe audiovizuálnych diel.

5.6 Kontakty a dobré vzťahy

V každej práci sú dôležité medziľudské vzťahy. Pokiaľ nie sú vzťahy v poriadku, nie je na čom budovať. Pri svojej práci som sa snažil udržiavať v pracovnom tíme ako aj so sponzormi a dobrodincami dobré medziľudské, ba priam priateľské vzťahy.

Pokiaľ sú medzi členmi štábu dobré vzťahy, tak aj problémy a komplikácie, ktoré vznikajú pri práci sa lepšie zvládajú a produktivita a kvalita práce sú na vyššej úrovni.

Nadväzovanie a udržiavanie dobrých vzťahov považujem za mimoriadne dôležité a preto sa z času na čas len tak neformálne ozvem hercom, ktorí hrali v našom filme alebo sponzorom a firmám, ktoré mi pri projektoch pomáhali.

5.7 Zhrnutie

Musím povedať, že posledné dva roky, ktoré som strávil na škole boli pre mňa vzácnu skúsenosťou a nadobudnuté zručnosti využijem v akejkol'vek budúcej profesii.

Filmová produkcia obsahuje nielen prácu filmára, ale je širokým zameraním a mnohými profesiami v jednom. Človek, ktorý úspešne vyštuduje filmovú produkciu a aktívne sa počas štúdia zapája do fungovania ateliéru, je pripravený vykonávať akúkoľvek riadiacu, organizačnú, personálnu, právnickú, ekonomickú a inú prácu.

Vysoké percento praktických povinností a zodpovednosť majú pozitívny vplyv na formovanie mladého, začínajúceho manažéra, ktorým študent filmovej produkcie je.

Pôsobenie na univerzitnej pôde je výbornou možnosťou naštartovať kariéru už na škole a to vďaka pozitívnemu prístupu ľudí z praxe ku študentom.

ZÁVER

Štúdiom filmovej produkcie zúčastnení získavajú vzácne skúsenosti a to vďaka prevahe študijných povinností praktického charakteru. Stávajú sa tak schopnými nielen produkovať audiovizuálne diela, ale aj vykonávať akúkoľvek inú organizačnú a riadiacu činnosť.

Absolvent produkcie musí byť ako hlavný manažér, zdatný po všetkých stránkach. Musí ovládať psychológiu štábu, mal by byť technický zručný, v neposlednom rade nesmie zabúdať na umeleckú kvalitu práce, mal by byť vynaliezavý a kamarátsky. No pri tom všetkom nesmie zabúdať na to, že si musí udržať autoritu, čo sa nevylučuje s priateľskými vzťahmi k ostatným spolužiakom.

Škola poskytuje študentom základ, na ktorom je možné budovať. No k dosiahnutiu skutočných úspechov musí prispieť každý sám. Vyhovárať sa na nedostatok toho, či onoho je jednoduché, ale využiť aj nedostatky na sebazdokonaľovanie je umenie.

V úvode svojej práce opisujem len niekoľko málo udalostí z čias vzniku filmovej produkcie. Tejto časti som sa rozhodol venovať práve preto, že sa mi zdá analogická ku vzniku produkcie na našej škole.

Ďalej sa zaoberám jednotlivými zložkami filmového štábu a definujem ich kompetencie a povinnosti. V každej produkcii je zloženie a veľkosť štábu špecifická, neraz vznikajú aj úplne nové funkcie. Ja som sa však snažil v krátkosti opísať tie najfrekventovanejšie u nás.

V práci opisujem postupy v tvorbe filmu, od príprav až po distribúciu. Považujem za dôležité venovať sa tejto téme, nakoľko som sa u študentov mladších ročníkov často stretával s mnohými nejasnosťami.

Jadro mojej práce je prieskum o nedostatkoch v produkcii, ktorých sa študenti najčastejšie dopúšťajú. Podarilo sa mi pomenovať problémy a ich príčiny a v projektovej časti som v spolupráci s ostatnými študentmi navrhol riešenia na ich odstránenie.

Pre úplnosť som venoval záverečnú kapitolu svojej produkcii počas pôsobenia na škole. Stručne opisujem svoju činnosť a projekty, ktoré som viedol.

Pevne verím, že moja práca bude prínosom pre ďalší pozitívny rozvoj výučby produkcie a výroby filmov na našej Univerzite.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATURY

- [1] ADAIR, John. *Hospodaření s časem*. 1. Praha : Alfa Publishing, 2004. 136 s. ISBN 80-86851-07-9.
- [2] BERGAN, Ronald. *Film*. Praha : Slovart, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7391-136-2.
- [3] CLEGG, Brian. *Motivace*. Brno : CP Books, a.s., 2005. 115 s. ISBN 80-251-0550-4.
- [4] CLEGG, Brian. *Time Management*. Brno : CP Books, a.s., 2005. 114 s. ISBN 80-251-0552-0.
- [5] DROBKA, Peter. *Produkcia hraných filmov*. Bratislava : Petrus, 2004. 182 s. ISBN 80-88939-76-3.
- [6] GRUBER, David. *Time Management*. 1. Praha : Management Press, 2002. 175 s. ISBN 80-7261-065-1.
- [7] KALLISTA, Jaromír. *Filmová produkce : Antologie textů k úvodům*. Praha : FAMU, 2006. 203 s. Dostupné z WWW:
<http://ftf.vsmu.sk/files/Kallistra_UvodProdukce.pdf>.
- [8] LEVINSKÝ, Otto ; STRÁNSKÝ, Antonín. *Film a filmová technika*. Praha : SNTL, 1974. 356 s.
- [9] MONACO, Jamec. *How To Read A Film*. druhé. New York : Oxford University press, 2000. 735 s. ISBN 978-80-00-01410-4.
- [10] MUNROE, Roberta Maria. *How not to make a short film : secrets from a sundance programmer*. [s.l.] : Hyperion e book, 2009. 258 s. ISBN 978-1-4013-9352-6.
- [11] PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace : jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-1991-7.
- [12] PŁAŻEWSKI, Jerzy. *Dějiny filmu*. Praha : Academia, 2009. 904 s. ISBN 978-80-200-1689-8.
- [13] THOMPSON, Kristin; BORDWELL, David. *Film history : an introduction*. 2. Wisconsin : University of Wisconsin-Madison, 2003. 788 s. ISBN 0-07-038429-0.

- [14] Saching.com [online]. Wikram, ©2010 [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.saching.com/Articles/Marketing-Tools-to-Make-a-Movie-Blockbuster-1318.html>>
- [15] WideoAktywni.pl [online]. ©2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.wideoaktywni.pl/produkcja-filmowa/1-preprodukcja/22-historia-filmu-kina.html>>
- [16] Filmsite.org [online]. ©2010 [cit. 2010-11-21]. dostupné z WWW: <<http://www.filmsite.org/20sintro.html>>
- [17] FILMOVání.cz [online]. ©2010 [cit. 2010-12-09]. dostupné z WWW: <<http://www.scenar.filmovani.cz/jaknapsat/1-co-je-to-scenar.html>>
- [18] SkillSet.org [online]. ©2007-8 [cit. 2010-12-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.skillset.org/film/jobs/casting/>>
- [19] eHow.com [online]. ©1999-2011 [cit. 2011-01-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ehow.com/how_4451244_make-money-movies.html>
- [20] AssociatedContent.com [online]. Poupard, ©2010 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.associatedcontent.com/article/5451692/how_do_movies_make_money.html>
- [21] Mica-India.net [online]. ©2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.mica-india.net/academicprogrammes/vmcc.htm>>
- [22] ManagementHelp.org [online]. McNamara, ©1999 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.managementhelp.org/guiding/motivate/basics.htm>>
- [23] stressfocus.com [online]. ©2010 [cit. 2011-03-01]. Dostupné z WWW: <http://www.stressfocus.com/stress_focus_article/types-of-stress.htm>
- [24] Stanford Encyclopedia of Philosophy [Online]. Kleinig, ©2007 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://plato.stanford.edu/entries/loyalty/>>
- [25] Free Management Library [Online]. [cit. 2011-02-12]. Dostupné z WWW: <http://managementhelp.org/prsn_prd/time_mng.htm>

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1.: ukážka z filmu „Odchod z Lumierových Továrni“. Zdroj:

<http://web.quick.cz/franfilm/lumiere/lumierove.html> 12

Obrázok 2.: z filmu „Pokropený kropic“. Zdroj:

http://web.quick.cz/franfilm/roky/1895/1895pokropeny_kropic.html 12

Obrázok 3.: kinematograf. Zdroj: <http://www.institut-lumiere.org/english/lumiere/scinematographe.html>..... 13

Obrázok 4.: štvorica zľava: Fairbanks, Pickford, Chaplin a Griffith. Zdroj: [http://twi-](http://twi-ny.com/twiny.03.19.08.html)

[ny.com/twiny.03.19.08.html](http://twi-ny.com/twiny.03.19.08.html) 15

Obrázok 5.: Logo DreamWorks. Zdroj: <http://www.seeklogo.com/dreamworks-animation-skg-logo-43683.html>

..... 17

Obrázok 6.: Marilyn Monroe. Zdroj: http://mi9.com/marilyn-monroe-wallpaper_11545.html..... 18

Obrázok 7.: filmový štáb. Zdroj: <http://www.shutterstock.com/pic-62881108/stock-vector-film-crew.html>.....21

Obrázok 8.: propagácia. Zdroj. <http://karnataka.inetgiant.in/bangalore/tags/web-promotion> 35

Obrázok 9.: výber tímu. Zdroj: <http://www.arslogica.com/Services/> 39

Obrázok 10.: nadšenie. Zdroj: <http://inport.redbubble.com/sets/13385/works/6663945-1-enthusiasm>..... 40

Obrázok 11.: prieskum. Zdroj: <http://blog.rpu.org/?cat=14>41

Obrázok 12.: vyhodnotenie prieskumu. Zdroj: <http://www.happiness-after-midlife.com/midlife-changes.html>

..... 49

Obrázok 13.: komunikácia. Zdroj: <http://www.freelanceapple.com/5-communication-tips-that-make-you-money/>

..... 51

Obrázok 14.: časový manažment. Zdroj:

<https://www.bluesteps.com/products/audioextremetimemanagement.aspx> 55

Obrázok 15.: motivácia. Zdroj: <http://accidental-hr.com/managing/employee-motivation-new-secrets/>58

Obrázok 16.: fotografia z premiéry. Zdroj: organizátori podujatia 62

Obrázok 17.: ukážka pozvánky na premiéru. Zdroj: Jana Sukeníková 63

Obrázok 18: ukážka grafu z akcie. Zdroj: Miroslav Kušnír 64

Obrázok 19.: ukážka z filmu Mlýn. Zdroj: Veronika Prušová 64

Obrázok 20.: ukážka z projektu Azrael a Jack. Zdroj: Martina Šimkovičová..... 65

Obrázok 21.: ukážka študentského preukazu do kina. Zdroj: Miroslav Kušnír 66